

MILKO CEPELIĆ:

POVIEST SELA VUKE

PREDGOVOR

Namjera je uredništva da u svakom broju zbornika »Đakovo i njegova okolica« tiska pokoji neobjavljeni rukopis đakovačkih književnika i kulturnih radnika. Time ćemo spasiti rukopise od propasti, pridonijeti boljem upoznavanju đakovačke povijesti i kulturne prošlosti kao i proučiti književni i znanstveni rad u Đakovu i Đakovštini.

U ovome broju objavljujemo raspravu đakovačkog povjesničara i etnologa Milke Cepelića (Vuka, 1853. — Đakovo, 1920.) »Poviest sela Vuke«. Dovršena je ova rasprava »u Đakovu, dne 30. travnja 1914.« kao što piše na posljednjoj stranici rukopisa. Muzej Đakovštine posjeduje jedan primjerak Cepelićeve rasprave, prepisan pisaćim strojem, očito nastao nakon 1914. godine, s nekoliko kasnijih umetaka i jezično-pravopisnim ispravkama. Daljnjim je istraživanjem ustanovljeno (pomoću jednoga drugog Cepelićeva rada) da rukopis postoji u osnovnoj školi Cepelićeve rodne Vuke. I odista, prilikom posjete školi »Ivo Lola Ribar«, rukopis je brzo nađen. Zahvaljujemo se direktoru Marku Bagariću što nam je omogućio da rukopis priredimo za tisak.

Rukopis ima 38 stranica s dvije karte u tekstu. Cepelić opširno obrađuje vučansku povijest, donosi mnoštvo zanimljivih podataka koji će poslužiti kao građa za buduća povijesna i etnološka istraživanja. Međutim, u nekoliko slučajeva iz Cepelića progovara svećenik (npr. kada piše o viteškim redovima ili o bogumilima i dr.) i to treba imati na umu.

U jednom od idućih brojeva ovoga zbornika objavit ćemo rasprave o Cepelićevu povijesnom i etnološkom radu.

POVIEST SELA VUKE

Selo pod tim imenom počelo je živiti istom godine 1754-e, kada je blage uspomene biskup bosanski *JOSIP ANTUN ČOLNIC*, kao vlastelin djakovački, naselio na pustome prostoru — obraslom šikarom a usried mora hrastovih šuma — Vuki na okuki, to jest na vratima poluotoka, što no ga rječica Vuka svojim zavijanjem (od sadanjeg hutvaja iza crkve, pa opet izpod sela s druge strane prema šumama Rastovcu—Ključu) činila i čini, oko dvadeset hrvatskih porodica *prebjeglih* iz Bosne a iz kraja Plehanskoga, nedaleko Dervente. Nego o tome će, kao i o novo naseljenom Širokom polju, biti poslije govora, a sada se samo pita: da li nije na obsegu današnjega sela Vuke bilo još u starije doba kakovoga ljudskoga naselja?

Kada nebi bilo onoga humka za vučanskim grobljem, što no se proteže po sjevero-istočnom dijelu Vračevića (Ivanovićeve) livade, pak se dobrano prostire po voćnjaku zadrugara Kopljarskih, čovjek bi mogao misliti da je novo selo Vuka godine 1754-e doista niklo na skroz djevičanskom zemljištu; ali kada taj humak na površini svojoj pokazuje skoro čitave cigle i dobro sačuvan malter (pržinu), a samom opet površinom svojom jasno označuje tragove (oblike) pred vjekovima srušene crkve i uz nju velikoga samostana (crkve na livadi a samostana na voćnjaku), čovjek mora priznati, da su tamo pred stoljećima živili ljudi i to ljudi kulture.

Pisca ove poviesti, kao sina Vuke, te su travom obrasle razvaline stale zanimati već onda kada je stupio u gimnaziju, pak mu godine i godine nisu davale mira, dok nije pronašao istine. U djetinjstvu svome slušavao je doduše predaju: da je to bila župska crkva koju su Turci ulazeći početkom XVI. stoljeća u Slavoniju i u Ugarsku, na samo Markovo, kada se je procesija sa blagoslova žita u crkvu povratila, iz topova ju srušili, i tako sve, što je u njoj živoga bilo, uništili. Ova bi predaja mogla donjekom odgovarati istini, ukoliko se tiče tragičnoga svršetka onodobnih kršćana i same crkve, a i mogla je onoga vremena biti župnom crkvom, ali tragovi njenoga početka sižu barem za tri stoljeća unatrage.

Oni komadi cigle, koji se u velikoj množini nahode na voćnjaku Gaše Kopljara, i oblikom svojim i neznatnom težinom svojom pokazuju, da potiču iz XII., najkasnije iz prve polovice XIII-og stoljeća. Te su cigle doduše dobe, ali ipak nekoliko desetljeća starije, nego li one, kojima je Ivan pl. Duružma, utemeljitelj najznamenitije velikaške kuće u Ugar-

skoj i Slavoniji, sazidao tvrdi obiteljski grad u Gorjanima, po kome su se od sebe pomadžareni potomci njegovi nazivali knezovima de Gara. Vučanska zidina počima od prilike svoj život u isto doba, kada je mogući unuk Gottfrida Heršfelda po imenu Keled (Cletus) počeo u nepristupačnoj močvari zidati svoj obiteljski grad Keled tj. Kologjvar, a sam se nazivati gospodarom Kologja i Čena (Čepina). Kologjvarska razvalina i danas još postoji. A biti će, da je vučanska zidina bila vršnjakinja one »Gradine«, koja je negda stajala u šumi Krndija na desnoj obali Vuke, danas na mjestu novoga sela Krndije u pravcu šume Ungareve prema Beketincima. To je nekadanja »Herman-villa«, kako ju spominju sami spomenici XIII i XIV stoljeća, a nedaleko nje stajala je zemlja Ašan, koju profesor Bösendorfer u svojim »Crticama iz slavonske povijesti« krivo traži tamo kod Erduta. Listina kralja Bele IV. od 13. X. 1263. u opisu medja vlastelinstva Tulman spominje ju blizu zemlje »Ponith« a odmah iza »Herman ville«, dakle od prilike na području današnjih Beketinaca.

Tko je dakle i za koga je gradio tu nekadanju crkvu i samostan iza groblja vučanskoga? Po dubokom mome uvjerenju a nakon dugoga istraživanja, mogu sa velikom vjerojatnošću, da ne kažem istinom, utvrditi da je to učinio okrunjeni kralj Galičko Vladimírski, kraljević Koloman, kao vojvoda cijele Slavonije, koji je tu čast obnašao vele častno i zaslužno od godine 1226. do godine 1241-e, to jest do godine smrti svoje u Čazmi, a usljed ljutih rana što no jih je za dobio u strašnom boju na Mohijskoj pustari izpred divjih Tatara i Mongola. A taj dom kraj današnje Vuke dao je Koloman sagraditi za vi-težki rid sv. Ivana, nazvanih križara Johanita.

Prije nego li ću ovo razložiti, odnosno utvrditi, neka mi bude dopušteno spomenuti njeke onodobne povjesničke događaje, koji će kao sami od sebe najbolje razjasniti: zašto su se uprav u XII-om, XIII-om i XIV stoljeću najviše gradili samostani po svijetu obćenito, a zašto upravo kod nas po sjenom krune sv. Stjepana za kraljeva Andrije II. sinova mu Bele IV-a, Kolomana i nekijh neposrednih jim nasljednika.

U ono doba, naime med godinama 1096—1248-e, padaju križarske vojne, kojih je bilo svega sedam, a kojima je vojnama bila svrha: osloboditi sveta mjesta, na kojima je boravio božanski Spasitelj iz nevjerničkih ruku (Muhamedanskih) i tako omogućiti kršćanima iz Europe nesmetano pohadjanje Božjeg groba, betlehemitičke štalice, Golgote i ostalih svetinja kršćanskih. Petu je od tih križarskih vojna vodio naš hrvatsko-

-ugarski kralj Andrija II., otac kasnijeg kralja Bele IV. i pre-hvaljenoga vojvode Kolomana, a u društvu sa Leopoldom vojvodom Austrijanskim, Ljudevitom I. vojvodom Bavariskim i s još nekim biskupima te knezovima njemačkima. Andrija je proveo zimu 1217/18. to jest mjesec studeni, prosinac i siećanj u svetoj zemlji, a već se mjeseca veljače 1218. — bez obavljeno-
nog ikakvog uspjeha — vraćao kući. On je kroz ta tri mjeseca mnogo boravio u Jerusolimu u Hospitalu braće sv. Ivana, koji su godine (1130) po papi Inocentu II-om uzvišeni na viteški red. U toj se kući Andrija naužio mnogo dobra, pače su ga braća i novčano pomagala, jer se je kralj Andrija II. kraj poznate velike svoje laskovnosti nalazio u vječitoj novčanoj neprilici.

Taj hospitalski red sv. Ivana utemeljio je prvi prior njegov Gerharo g. 1099., dakle treće godine iza osvojenja Jeruzolima po vodji prve križarske vojne Gottfriedu Bonihlonskome. — U Jerusolimu je doduše postojao već od godine 1048. mali hospital sa crkvom Bl. Djevice Marije, utemeljen po talijanskim trgovcima iz Amalfia a u svrhu, da kršćanski putnici, navlastito koji bi na dugom svom putu iznemogli i obolili, nadju u tom gostincu hrane, podvorbe i počinka. Ali sada, kada je sveta zemlja barem na oko i po češće bila oslobodjivana od nevjerničkih zuluma, pak stali hodočasnici iz Europe sve više polaziti u Palestinu, a kako su opet za daljnjih (slijedećih) vojna i kršćanski križarski vojnici dolazili većim dielom izranjeni i iznemogli u Jerusolim, trebalo je više hospitala i gostinjaca pak su tako od žive potrebe nastali uz Hospital sv. Ivana također i drugi, više narodnosni Hospitali. Tako je nastao *Hospital Templara* (Božjaka), prozvanih tako po kući kraj templa Salamunova, u kojoj su s prvoga početka prebivali. Templarski red je utemeljio Francezki plemić (g. 1118.) Hugo de Payens sa osmoricom drugih imućnih francuzkih plemića, koji su tamo ostali iz prve križarske vojne, pa stupili kao prvi vitezovi u taj novi red. Templarski se je red ubrzo razširio po cijeloj Europi, a iza konačnog pada Ptolomeide i Jerusolima (g. 1291.) ponovno u nevjerničke ruke, povukao se je u glavnom sa svojim velikim mešтром na otok Cipar. U našem zajedničkom kraljevstvu bilo ga je već koncem XIII-a. stoljeća na više mjesta, tako da su njegovi vitezovi u velikom broju živo učestvovali travnja 1241. u onom stranšom i krvavom boju na Šajovi (Mohijskoj poljani) proti Tatarima i Mongolima, gdje su nakon junačke borbe skupa sa svojim mešтром pokrili bojno polje. Godine 1310—1312. dokinuo je papa Klement V.

na želju lakomoga Francuzkoga kralja Filipa II. taj vitežki, inače vele bogati red.

Hospital za putnike njemačke narodnosti utemeljen je po trgovcima iz Bremena, Lübecka, Hamburga isto godine 1118., koji su kasnije g. 1190. preuzeli u svoje ruke vitezovi »Križari njemačkoga reda«. Ovi su njemački vitezovi brzo ostavili svetu zemlju (g. 1229.) i povukli se u sjevernu Njemačku: Prusiju, Pomorje i Livoniju, gdje su si u gradu Marienburgu (Melburgu) na Visli udarili sijelo. Odande su oni tobože med poganim Slavenima Pomorja navlastito Litvanima širili kršćansku vjeru, ali širili ju mačem, ognjem, guljenjem, otimačinom i svakojakim prestupcima tako, da su se napokon radi tih zulumata čestiti katolici Poljaci i novo kršteni Litvani godine 1410-e listom digli pod kraljem Jagellom na oružje, da se obrane od otimačina i nasilja tih tobožnjih »Njemačkih križara«, pak su te vitezove 15. srpnja 1410-e na poljani med Gruenwaldom i Tannenbergom tako porazili, da je samih »Njemačkih križara vitezova« poginulo 200 skupa sa velikim meštrom Ulrikom Jungingenom, inih pako stranih vitezova, koji su jim pomagali, do 400, a ostalih križarskih vojnika do 40.000. To je bio *prvi sraz Slavenstva sa nasilnim Njemstvom*. Od toga boja malaksala je snaga njemačkih križara tako, da su već godine 1454. morali priznati protektorat kraljeva poljskih, a dvanajest godina kasnije odreći se Pomorja i istočne Pruske, pa izaći iz gradova Malburga, Turnja, Gdanskoga i drugih, te se povući u zapadnu Prusku. — Godine 1511. izabrali su si za velikoga meštra Alberta markgrofa Brandenburškoga, koji ih je lijepo godine 1525. preveo na protestantizam, pojedine vitezove nagradio posebnim dobrima i *utemeljio prusku državu* pod svojom dinastijom. Njekolicina samo vitezova ostala je verna katoličkoj crkvi i uzela si je sjedište u Mergentheimu u Wirteneberžkoj, dok nije godine 1809. kao stari red prestao živiti. Danas se doduše još spominje »njemački vitežki red«, kojemu je koji nadvojvoda austrijski velikim meštrom, ali je to samo sjena, kao što su i vitezovi samo počastni naslovi.

Ali vratimo se k' našim »križarima sv. Ivana Krstitelja«, o kojima je najprije bila riječ. I taj se je red mimo Jeruzolima brzo razširio po svoj zapadnoj Europi, pak i po našoj državi i domovini, ali ipak uglavnom ostao je na iztoku. Kada su Turci kršćane iz Jeruzolima i svete zemlje posve protjerali, onda su se Ivanite 1310-e povukli na otok Rod (Rodus), a kada je i ovaj Turcima g. 1522. pao u ruke, onda su se dobrotom cara Karla Va g. 1530. naselili na otoku Malti s' tom obave-

zom: da kraljeve obijuh Sicilija pomažu u ratovima s Turcima. Od otoka Malte dobili su ime *Malteškoga reda*. Kada je kasnije Malta pala Englezima u ruke, razpršio se red tako da se tek kao magla povlači a veliki mu meštar živi sada (g. 1914.) u Dieslu u Belgiji.

Sva tri ova spomenuta *vitezka reda* imali su posebne povlastice od rimskih papa, a bili su i na osobiti način zaštićavani od kršćanskih vladara Europe. Svaki se je od tih redova dielio u troje: u *vitezove*, koji su redovito po rodu bili plemići, baruni, grofovi; u *svećenike*, koji su sa vitezovima zajedn sačinjavali posebni svoj kapital, prema čemu je svaki član toga kaptola bio kanonik, dakako redovnički; i treće: u *služeću braću*. Vitezovima je bila dužnost da brane putnike od razbojnika i nevjernika; da nevjernike suzbijaju, odnosno vjeru Isusovu razširuju križarskim vojnama, kada u svetu zemlju polaze, budu osobita pomoć i zaštita. Svećenici su pako imali dužnost baviti se službom Božjom, obučavanjem u vjeri i inim duhovničkim poslovima. Svećenika je u obće u svakom od ta tri reda bivalo najmanje. Služeća pako braća imala su posla sa kućanstvom, sa podvorbom putnika i bolesnika, a morali su i vitezove pratiti u boj i biti jim na poslugu.

Ivanite su imali odjeću crne boje a na prsima odjeće osmerokutni bijeli križ. Vitezovi još k tome crni štit sa isto tako okutnim bielim križem, pa isto takovom zastavom. — Božjaci (templari), i to vitezovi, imali su veliki bijeli plašt sa ušivenim crnim križem na grudima, sa takovim štitom i zastavom; a služeća braća nosila su crnu ili smedju odjeću. Njemački napokon vitezovi nosili su široki bijeli plašt sa prošivenim crnim križem na grudima.

Od ova tri reda podosta su se u kraljevstvu ugarsko-hrvatskom razširili Templari i Ivanite tako, da je i u našim krajevima bilo Templara u Moroviću u Srijemu, u Martinu kod Našica, u Božjakovini i na njekim drugim mjestima, a Ivanita u užoj Slavoniji za sigurno u *Velikom selu* (danas veliki Mikanovci), na rjeci *Vuki kraj Dopsina* i u *Mostanki* (Kraso) kod Valpovačkih Harkanovaca. Kako se vidi, ova su se tri naša Ivanitska samostana nalazila u blizini i sačinjavali nje-kakvi pojas, koji je imao za ledjima Djakovo i Bosnu a pred sobom Osiek, Pečuh i Ugarsku ili obratno. Imali su dakle nješta braniti i odbijati, što ćemo malo kasnije čuti.

Spomenuo sam, da je kralj Andrija II. (vladao od g. 1205. do 1235.) za svoje križarske vojne sproveo zimu 1217/18. kod

križara sv. Ivana u Jerusolimu i da se je dosta dobra kod njih naužio. On jih dakle nije zaboravio i mogao se je voditi željom, da taj vitežki red takodjer i po svome kraljevstvu namjesti, kako je doista uz svoje predšastnike izveo i proširio red Templara, koji je eno, kako je rečeno, u velikom broju sudjelovao u bitki na Sajovi (Mohijskoj poljani). A poznato je, da je Andrija još prije svoga puta u svetu zemlju godine 1205. uveo Cistercite (sv. Bernarda) u Topusko i istu opatiju g. 1213. bogato nadario. Nije dakle izključeno, da je Andrija prije svoje smrti ovdje ondje u svojoj državi uveo red sv. Ivana Krstitelja, ali po Slavoniji, navlastito na teritoriju današnje naše biskupije, sa sigurnošću se može utvrditi, da ga je uveo Andrijin sin Koloman kao vojvoda Slavonije. A evo s čime ću tu tvrdnju podkriepiti.

Kada je prijestolonasljedniku Beli bilo 8, a kraljeviću Kolomanu 6 godina a otac jim vojevao u Galiciji, majka je njihova kraljica Gertruda (g. 1214.) nemilo poginula. Poreklom je bila Niemica, kćer Meranskog (Tirolskog) vojvode. Njezinoga je brata grofa Berhtolda, još vrlo mlada, obasuo Andrija svim mogućim častima. Imenovao ga je nadbiskupom Kaločkim, postavio vojvodom Erdeljskim i načinio ga svojim zamjenikom u celom kraljevstvu sve dotle, dokle on bude zabavljen ratom u Valiču. Mlad čovjek uzjogunio se i nije znao savladati svojih strasti. Na kraljevskom dvoru živio je za odsutnosti kraljeve palatin Benko Bot, njegda ban hrvatski, a inače potomak najstarije ugarsko-hrvatske porodice Borića, koja se je prije 100 godina otimala za prijestolje ugarsko-hrvatsko. Palatin je imao prekrasnu mladu ženu, za kojom je uohodio razpušteni Berhtold. Kriepostna žena ga je izbjegavala; ali jednom lukavštinom i znanjem sestre kraljice nasilno ju obezčasti u kraljičinim sobama. Nesretna žena da zdvoji i zlo si je učinila, a muž nemogući podnijeti tolike sramote nanešene svojem i njezinu rodu, zakle se da će ju osvetiti. Berhtold, osjetiv to, sakupi nješta kraljičina blaga pa kradom uteče, da Ugarske nigdar više nevidi. Palatin odluči sada da se sukrivoj kraljici osveti. Tada jednoga dana sa prijateljem banom Šimunom i sa još nekima privrženicima provali u kraljičine odaje i nesretnu kraljicu na komadiće izsjekoše. Djecu su dvoranici jedva spasili. Urotnici naumiše i samoga Andriju zbaciti s prijestola, a kraljem okruniti 8 godišnjega Belu, što bi bili i učinili, da se Andrija nije brzo iz Galicije povratio. Taj krvavi događaj, nemila smrt majke, naravno da je djeci duboko u duši ostala. Odatle ona njihova ljubav prema pravici,

odanost prema svetoj vjeri, osobito u Kolomana ono mekano i plemenito srce, pak žar za promicanje čiste vjere i nauke Isusove. Andrija se urotnicima nije *odmah* osvetio, ali jih nije zaboravio, a isto tako ni sin mu Bela IV.

Bela već druge godine svoga vladanja (g. 1237.) uvadja red sv. Benedikta, obnovljen po sv. Bernardu pod imenom Cistercita, u sami Petrovaradin, sijelo sriemskih biskupa i obasiplje ga silnim imanjima s' desne i s' lieve strane Dunava. Do 36 sela jim daje u posjed, od toga 25 sela prijašnjeg gospodara Petra, sina velikaša Guwea, komu ih oduzeo, jer je bio sudionik krvave drame (1214.) u kraljevskom dvoru. (Vidi: Kukuljevićeva »Regesta« god. 1890.). U odnosnoj darovnici od 24. lipnja 1237. veli Bela doslovce: da taj samostan diže i uvadja u nj Cistercite »radi pokoja duše svoje majke a i pokoja duše svoje«. A u istu svrhu tj. za izpokoj duše majke svoje još kao vojvoda Slavonije g. 1225. novim posjedima proširio Cistercite u Topuskom, uvedene tamo po otcu si Andriji.

Od brata si Bele nije zaostao mladji, a srcem nježniji Koloman. Kada se je godine 1226. kraljević Bela povratio iz Slavonije (razumijevaj Hrvatsku i Slavoniju med Dravom i Savom) u Budim, da uz otca Andriju kao pravi kralj (alter ego) u Budim, da uz otca Andriju kao pravi kralj (alter ego) vlada, došao je za vojvodu u Slavoniju jur okrunjeni kralj galički-vladimirski rečeni Koloman. Ovaj nastavi uredjivati po bratu Beli započeto djelo, na ime pravednije zaokruživati imanja pojedinih velikaša, te jim oduzimati ono, što su nepravedno zaposjeli bili. Najprije uredi i potvrdi dobra po predšastnicima svojima dana Templarima, a zatim se sav užeže za svetu stvar katoličke crkve, koja je uslied bosanskih Bogomila (patarena) počela i u donjoj Slavoniji stradavati. Poznajući papa Honorij III. njegovu odanost katoličkoj crkvi, stade ga još više nukati, da sa svojim djelovanjem zadje u samu Bosnu, gdje je gotovo sav narod, a osobito velikaši, bio otrovan bogomilskim krivovjerstvom. Poput Honorija sokolio ga je i njegov nasljednik papa Grgur IX.¹ i moli ga, da se radi izkorenjivanja bogumilske sekte baci i u samu Bosnu. U to ime dade si Koloman od otca Andrije g. 1232-e izhoditi naslov bana bosanskoga, jer je Bosna starinom pripadala kraljevstvu hrvatskom, pak stade navaljivati u Bosnu, dok do godine 1237-e ne upokori i bosanskoga bana Ninoslava (koji postade

¹ Theiner: Monumenta Hungariae I, str. 129.

katolikom) i ostale velmože tako, da mu papa Grgur IX. povjери i sâmo uredjivanje katoličke crkve (hierarhije) u Bosni. Tako dakle istom u Kolomanovo doba med godinama 1233—1240. počima živjeti biskupija bosanska. Godine 1233. posla papa Grgur IX. Bosni za *prvoga* biskupa Dominikanca magistra Ivana — poreklom Niemca — koji Bosne nije pravo ni vidio, pak se god. 1235. na biskupiji zahvalio, i kao general reda sv. Dominika umro. — Koloman imenova *drugim* biskupom isto Dominikanca Ponsu, do tada papina legata u Ugarskoj, koji je dozvolom papinom sakupljao po Ugarskoj i Hrvatskoj novac za križarsku vojnu na Bogomile i Patarene po Bosni i Slavoniji. Za to da novi biskup dobije sredstva za uspješnije djelovanje proti Bogomilima, *pokloni mu Koloman vlastelinstvo oko Tolise u Bosni, ter vlastelinstva Djakovo i Bleznu (Breznicu) u donjoj Slavoniji.* To je bilo godine 1239-e tako potvrđuje bulla pp Grgura IX. od 7. XII. 1239^a.

Vlastelinstvo Đakovo i Breznica nije tada bilo u ovom pravcu i obsegu, u kojem se danas nalazi, nego se kretalo crntom od Djakova uz Jošavu, pa k' Ivankovu izpod Mikanova, k Retkovcima, Cerni, Županji, da se sastavi sa vlastelinstvom Tolissa, zatim od Štitara k' Babinoj Gredi, Andrijevcima, Topolju i Trnavi do pred Levanjsku Varoš, koje je bilo posebno vlastelinstvo Newna (obitelji Levanjske, pak Treutil, Čeh i Berislavić). Ovamo bo prema sjeverozapadu bilo je vlastelinstvo »Tome« prepozita Filipa i braće njegove, a to je područje Drenja, Slatinika, Podgorja a možda i Podgorača; prema sjeveru opet vlastelinstvo Gorjani obitelji Duružma—Gara, zatim zemlja Ponith, Herman villa, Križari de Dobza, Tulman i posjed križara de Terra »Croac« (Horvati — Ivankovo — Mikanovci); Ovaj potonji posjed sa prostorom današnjih Gjurgjanaca, Vrbice i Mrzovića. — *Poslije* izgonu Turaka, a na temelju obnovljenih darovnica kralja Ferdinanda III. od 4. IX. 1650. (dok su Turci još bili u Slavoniji), pak Leopolda I. od 27. IX. 1697. ter cara Karla VI. od 14. I. 1717., promienilo se lice staroga vlastelinstva u današnje propadom gospodara Lev. Varoši, zatim Tome (valjda Podgorje) pak Gorjanskih i svih ostalih na području današnjih Punitovaca, Beketinaca, Vuke, Širokoga Polja, Semeljaca, Forkuševaca, Vučevaca itd., koji su posjedi pripali bosansko djakovačkim biskupima, valjda za to, što su po izgonu Turaka *odmah* izgubili Retkovce, Cernu,

* Vidi: Theiner: Monumenta Slavorum meridionalium Tom I. str. 296.

Županju, Babinu gredu i sva ostala sela oko Bigja prema Savi, a ostali jim jedino: Mikanovci, Strizivojna, Vrpolje, Čajkovci, Andrijevc, Topolje i Perkovci, koja su sela takodjer godine 1745. prigodom uređivanja vojne krajine, izgubili.

Ali povratimo se opet k' dobi vojvode Kolomana, u ono vrijeme, kada je on med godinama 1232—1240. otvorio javno vojnu na Bogomile po Bosni i Slavoniji, kada je vodio pravi križarski rat u svrhu izkorenjenja toga krivovjerja, *padaju* i prvi počeci reda vitezova sv. Ivana u Slavoniji. Koloman je takvi red upravo trebovao u svoje svrhe. Trebao je *vitezove* sa križem na prsima, a mačem u ruci, da ga izdašno podupiru u svetom boju na Bogomila, ali i da čuvaju putove po Slavoniji usried onih neprolaznih močvara te mora šuma, od hajduka i raznih haramija, kojih je tada bilo sva sila u našim krajevima. Ali da istinu kažemo, trebao ih je i za slučaj novih obćenitih križarskih vojna u svetu zemlju, da mu vitezovi Ivanite zaštite podanike od pljačkanja i zuluma križarskih vojnika, koji su za prve tri vojne prelazeći preko naših krajeva upravo nemilo haraćili i pravu pustoš iza sebe ostavljali. — *Svećenike* je toga reda trebao, da podučavaju puk u pravoj vjeri Isusovoj i da pri oskudici na drugom svećenstvu dijele pravovjernima sveta otajstva. Pa kako je sva tri Ivanitska samostana (Mikanovački—Dopsinski, za pravo Vučanski i Krassovski (Mostanke) predao ka njeku frontu, izgleda, kao da je htio ili zaštititi Djakova od raznih navala, ili je bogomilska zaraza upravo dotle bila doprla, pak je valjalo čuvati, da ne prodre do Drave i ne predje u Ugarsku. A pogotovo je Koloman u tom sirotnom kraju, preko kojega je prolazio glavni put od Budima u oBsnu prema aCrigradu, trebao *služeće braće* »Hospitalaca« sv. Ivana, da *izpokoje* i liječe putnike i stradalnike.

U to dakle doba (med godinama 1233—1239.) padaju temelji samostana vitezova sv. Ivana i to 1. *na tlu današnjih velikih (starih) Mikanovaca*, za koje darovnica Bele IV. od 29. I. 1238.³ veli da već postoji; 2. *na tlu današnje Vuke kraj Dopsina*; 3*će na tlu današnje Mostanke kraj valpovačkih Harkanovaca* po imenu Krasso. — Koloman dobiva za svoj rad oko izkorenjivanja Bogomilstva, pak što je u istu svrhu darivao biskupe bosanske i redovnike križare sa liepim posjedima, pohvalu od starca Grgura IX. pismom iz Laterana od 5.

³ Smičiklas: Codex diplomaticus, svezak IV. str. 49.

decembra 1239.⁴ Dakle su do godine 1239. gore označena tri samostana, a na vlastito naš vučanski, bez ikakve dvojbe već bili uzidani.

Nas se tiče naš vučanski samostan križara vitezova sv. Ivana, pak ćemo o njemu koju više reći.

Makar da je sigurno, da je taj samostan već do godine 1239. postojao; makar da su ga g. 1242. radi nepristupnih močvara i neprolaznih šuma poštedili Tataři i Mongoli, kada su na Božić 1241. prešli smrznuti Dunav i Dravu, pak stali haraćiti po Slavoniji i Hrvatskoj, da dostignu i uhvate bjegunca kralja Belu IV., i kada su u Čazmi razorili grob i razkidali lešinu junaka vojvode Kolomana, to ipak o njem izričnih pisemenih dokaza sve do godine 1263. ne imamo. Istom iz darovnice kralja Bele IV. od 13. X. 1263.⁵ kojom daruje vlastelinstvo Tulman (a stoji i Dulman) nekome Dominiku, za onda peharniku svoga sina kraljevića Stjepana, razabiremo, da se je to dobro Tulman nalazilo, odnosno prostiralo i od zemlje Ponith prema (Herman villi), pak iztočno prema posjedu križara sv. Ivana de Dubza, onda južno preko jedne i druge Osatine (potok preko Širokopoljačkog atara), i da se je vraćalo opet prema Ponith (ovcima). Daklem je to vlastelinstvo Tulman obuzimalo sav Saonički lug (šume do g. 1880), zatim obadva Plandišta sadanjeg sela Vuke, šumu Ključ i sav teritorij današnjega Širokog polja, dočim su »križari« vitezovi sv. Ivana imali srce posjeda današnjega sela Vuke, ter preko Vuke i Foka Dopsinski kraj navlastito današnje majureve Kästenbaum i Popović, do godine 1884-e još šume zvane »Jabukovac i Rastovac«.

Drugi puta spominje se taj križarski posjed kraj Dopsina (de Dapza i de Dobza) u listini od 30. aprila 1300.⁶, kojom dvorski sudac kralja Andrije III., po imenu Stjepan, dosudjuje nekome Ivanu sinu Zoduha posjede Tulman i Ganku. U opisivanju medja dotiče se dva puta posjeda križara sv. Ivana, odakle se očito razabire, da su ti križari imali svoj posjed i sa ovu stranu Vuke (današnje vučansko područje) a i s druge Dopsinske strane prema Ganki. Iz te listine razabire se također, da je zemlja (vlastelinstvo) Tulman često mijenjalo svoje

⁴ Smičiklas: Codex diplomaticus, svezak IV. str. 93.

⁵ Smičiklas: Codex diplomaticus, svezak V. str. 264/265.

⁶ Smič.: C. d. sv. VII. str. 79—83 iz arhiva grofova Zay, koji su baštinili arhiv Gorjanskih knezova.

gospodare, odnosno da su ga kraljevi često jednima oduzimali a drugima davali, odakle bi se dalo zaključiti, da to dobro nije bilo u nasljedstvu dotičnih familija. A dade se napokon naslućivati iz te listine, da su kako na to dobro Tulman, tako i na ono križarsko, već tada bacale svoje oči, pred koje desetljeće u susjedstvo doseljene, porodice, na ime Korogja u Kologjvaru i ona Duružma u Gorjanima koja se potonja već tada stala nazivati »de Gara« i koja će nakon 7 desetljeća davati Ugarskoj kroz cijelo jedno stoljeće palatine (trojicu jih: otca Nikolu, sina Nikolu i unuka Vladislava) a našim krajevima banove (7 jih).

O polovici XIV. stoljeća, na ime godina 1347. do 1335-e, tuže se križari sv. Ivana de Dopsa bosanskom biskupu Peregrinu, koji je već stolovao u Djakovu a koga je papa Inocent VI-i imenovao zaštitnikom (Conservatorom) vitezova sv. Ivana, kako jim lukavi susjedi otimaju pojedine česti njihovog posjeda, pak je kaptol Djakovački med tima godinama imao prilike više puta pribivati tima parnicama i braniti križare.⁷

Posljednji plameni trag našim vučanskim križarima siže tek godine 1356. Dali su još koje vrijeme na Vuki boravili, teško je ustanoviti. Možda još kratki broj godina, jer su jih okružili, kako je malo prije rečeno, nasilni susjedi Gorjanski i Korogji, ljubimci kralja Karla Roberta, pak njegova sina Ljudevita I-a i njegove kćeri Marije, a k tomu bivši naizmjenice veliki župani županije vukovske, a poznato je, da je županska volja u ono doba bila ujedno i pravda. — Nego se može uzeti: da kako križari sv. Ivana kraj Ivankova već godine 1348. nisu bili gospodari posjeda »Croac« (Horvati—Ivankovo) i kako već 40 godina kasnije (g. 1387.)⁸ susrećemo na samom temelju Mikanovačko—Ivanovačkih križara, na ime u Velikom selu (Magna villa) drugoga gospodara, na ime silnoga palatina Nikolu I. Gorjanskoga (u kojega porodice je taj posjed skupa sa Gorjanskim ostao sve do godine 1481. to jest do njenoga izumrća sa Jobom de Gara); tako moramo temeljito zaključivati, da je sa nestalim vitezovima sv. Ivana u Velikom selu med godinama 1348—1380. na uzko skopčana i sudbina naših vučanskih križara vitezova sv. Ivana de Dopsa, to jest da je i njih za sigurno već do godine 1370. ili 1386. takodjer sa ovoga tla posve nestalo; jer bi se oni bez dvojbe spominjali u onoj

⁷ Theiner: M. Hungariam spectautia Tom I. str. 805.

⁸ M. Pavić: Redovništvo i samostani srednjega vieka. Glasnik g. 1903. str. 50.

borbi (pokretu) proti kraljici Elizabeti i njenom ljubimcu palatinu Nikoli I. Gorjanskom, kako se spominje Ivan Paližna, prior križara — Ivanita od Vrane iz Dalmacije. Isti su možda udioničtvovali u tom pokretu, pak sa ostalim hrvatskim junacima u Garovom dolu 25. VII. 1386. krvavo osvetili nemilo ubojstvo kralja Karla Dračkoga, gdje su pogubili palatina Nikolu i druga Blaža Forgača, a kraljicu Elizabetu i Mariju zarobili. I za to jim je možda kralj Sigismund, zaručnik kraljice Marije, dobra oteo i iz Slavonije protjerao. Ovo će biti najvjerojatnije. Kamo su otišli, nije poznato. Moguće u Dalmaciju ili u Italiju; ali vjerojatnije na otok Rod. Posjede tih križara razdijelile su si gore spomenute dvie velikaške porodice i to: Gorjanski (Gara) uzevši sav onaj dio sa desne strane rijeke Vuke pak do lijeve strane Jošave, dok su si još prije ili istodobno prisvojili bili dobro Tulman, Ponit i Hermanvillu; do čim su Korogji zauzeli dio posjeda vučanskih križara, to jest lijevu stranu rijeke Vuke, sav atar Dopsina, koji je ostao u njihovim rukama sve do izumrća porodice sa nesretnim knezom aGšparom godine 1471. — po materi unukom palatina Vladislava Gorjanskog.

Na ovu otimačinu kao da su se više vlasti — svjetska i crkvena — dosta slabo obazirale, jer su otimači bili tako lukavi, da su koju godinu prije toga čina uveli na svoje posjede *nove moderne* redove, tako zvane *prosjačke*, koji nisu težili za velikim posjedima, nego se vezali o zavjete siromaštva. Tako su Gorjanski u samom svome gradu Gori oko godine 1348. sazidali samostan sv. Dominika i samostan za đumne svete Margarite, kojima su samostanima temelji god. 1900-e otkriveni; a Korogji su opet (Filip) istodobno utemeljili samostan sv. Franje u Betku, kraj kojega su si pače i obiteljsku grobnicu sazidali. Time su oni po svoj prilici umirili i kraljeve i pape, dokazujući vjerojatno, da su se križari vitezovi preživili da križarske vojne više ne polaze u svetu zemlju, da je sekta Bogomilska u Slavoniji nestala a da će sa novima; moliti i obuki podanijim, redovnicima biti pomoženo i putnicima i bolesnicima a najpače duševnim potrebama kršćana. Da su ti lakomi Gorjanski i Korogji mogli tada samo ponješto u budućnost zaviriti, oni bi te viteške samostane, gotovo utvrde, bili poštedili, jer bi jim pri navalama turskim u susjednu Bosnu, pak Slavoniju, ti junački križari od velike pomoći bili. A tako jim ta otimačina nije bila blagoslovna, jer su ju tek za jedan vijek preživili, a posljednji potomci dosta žalosno svršili.

Samostan (utvrda) i crkva križara u Velikom selu (Mikanovcima) bila je razorena već godine 1477.⁹ a da li je u isto doba taj udes, ili možda još i prije zadesio i vučansku gradinu, teško je znati jer nam prošlost o tome nije sačuvala pisмениh podataka. A moguće je napokon, da su crkvu prema pučkoj predaji razorili istom Turci. Akoprem je poznato da ni silni Gorjanski nisu trpili gradinâ, koje jedna raja nije na njihovu zapovjed gradila, pak su ju mogli i oni obataliti.

Da je ta vučanska razvalina doista bila crkva i samostan, a ne kakva velikaška vila ili gradić, dokazom je, kako već rečeno, ne samo vanjski oblik te ciglene uzvisine, nego i okolnost, što su Vučani, kada su godine 1893-e, raskapali oko te gradine tj. oko crkve, nailazili na zidane grobnice i na kosti u njima, upravo kako se je to oko svih sredovječnih samosta postupalo, to jest da su oko samostana zakapali odličnije mrtvace. A nepobitnim je dokazom, da je upravo ta vučanska gradina bila samostan i utvrda križarskih viteozva sv. Ivana (o kojima stare spomenute listine govore) de Dubza, de Dabra i de Dopsa, jer inače u blizini Dopsina nigdje nema traga kakovom samostanu, pače cijela bliža i daljna okolica Dopsina — što sam na svoje oči izvidio, nema nigdje ni uzvisine, a još manje tragova kakove starinske cigle i maltera, kao ova Vučanska. Tamo je u daljini od 8 kilometara Kologjvar, ali taj je pripadao Korogjima, a ne križarima. Tako se mora kao dokazana istina smatrati i uzeti: da je ta vučanska gradina ostanak upravo onih križara sv. Ivana, koje tolike listine i darovnice nazivlju de Dubza, »de Dobra« i »de Dopsa«, to jest koji su stanovali kod Dopsina, što ne mora biti u samom Dopsinu, jer pridjevak »de« znači od i kod Dopsina a ne iz Dopsina i jer su se u starije doba uzimali nazivi sijelu od najbližeg mjesta; a tadar je samostanu križara bio najbliži Dopsin, svakako bliži od Pomitha, Gorjana i Djakova. K tomu dolazi i ta okolnost, što su vučanski križari imali u posjedu tadanje vlastelinstvo Dopsin, pak su se još većim pravom mogli nazivati »de Dopsa ili Dubza« dočim ime posjeda ili sela »Vuka« dolazi istom — kako na početku spomenuto — u drugoj polovici XVII. stoljeća.

Ona dakle gradina ili bolje rekući: pozemni ostanci iza vučanskoga groblja, bili su dom junačkih križara vitezova sv. Ivana, kroz barem *dva i pol stoljeća*. Mnogo su oni iz svoga

⁹ Bösendorfer, Crtice iz slavonske povijesti, str. 292.

doma dobra učinili ne samo svetoj vjeri katoličkoj, nego i okolišnom narodu. A o tom nema dvojbe da su u mnogo slučajaeva svojom krvi obojili bojne poljane braneći krst častni, slavu kraljeva i slobodu: nove svoje domovine. Mnogo su putnika izpokojili, mnogo bolesnika izliečili a i mnogo dobra tadanjem puku, čistomu hrvatskomu puku, učinili. Ako je možda i bilo pogrešaka, koje slabosti ljudske same sobom donose, to su bez dvojbe dobra djela njihova te pogreške daleko nadkrilila. — Bilo ih je sa raznih krajeva Europe, ali moramo dopustiti, da jih je ipak bilo najviše sa južnih naših krajeva. Vitezovi su s reda bili plemići, možda i velikaši, svećenici ponajviše od našega Primorja i Dalmacije, a služeca braća iz naših krajeva — čista naša krv. — Oni su velikoj većini našli pokoj svoj ukraj zidina i med zidinama crkve svoje, pak su 4 vijeka kasnije novo doseljeni Vučani, kao nekome višom pobudom vodjeni, postavili groblje svoje uz podnožje te gradine, da jim tako i dragi njihovi pokojnici počivaju uz kosti tolikih vitezova i službenika kršćanski.

Malo će se naći grobljâ u cijeloj našoj domovini, koja bi na stoljeća, barem na 4 do 5 stoljeća mogla pokazivati, kao ova dva vučanska. A kada bi one cigle znale govoriti, one bi nakazivale, šta se sve na onom svetom tlu i okolici događalo i zbivalo.

Na svaki način: Vučani mogu i moraju na tu starinu s ponosom gledati, ali je i s poštovanjem susretati i čuvati.

Valja, da se još na koju sitnicu oko te gradine obazremo, prije nego podjemo na povijest novoga sela.

Kuda je vodio *put* Križare preko rijeke Vuke¹⁰ na njihov dopsinski posjed, pa i u sam Dopsin, teško je danas ustanoviti; ali će biti vjerojatno, da onaj isti put, koji su zatekli Bošnjaci, kada su naselili selo Vuku, na ime put u ravnoj liniji (okomitoy) od sadanjega groblja, odnosno od samog samostana, prema rieci Vuki, a zatim prešavši u kosoj liniji prema iztoku preko šume i njivâ u sam Dopsin. To je najkraći pravac, oko 6 kilometara. Kasnije tj. istom oko godine 1885/86. kada su trgovci Kästenbaum i Frank (Popović) izkrčili šumu Rastovac

¹⁰ Rieka Vuka bila je poznata i Grcima i Rimljanima, pak su ju zvali *Hyulka*, po slavenskoj rieči Vlk-vuka od znamenovanja što se *vuče*, što vijuga. Dokaz, da su i za vremena Grka i Rimljana ovdje Slaveni stanovali. Po toj rieci nazivala se i cijela županija: Vlk, Vack. — Kasnije Vukovo—Valko. Varoš Vukovar je kasnije — u XIII. stoljeću nastala.

i Jabukovac i sagradili tamo majureve, promienio se je taj pravac, dok napokon iza otvorene željeznice (1905.) nije pro-sječeni novi put kraj njega »Magjareva vinograda« na stanici *Vuka—Dopsin*. A *moguće je*, da je i ovaj sadanji pravac puta, uz ovaj prvo rečeni, također služio našim križarima, jer ona uzvisina (Magjarov vinograd) jasno dokazuje, da je na njoj u staro doba stajala straža, koja je čuvala prelaz preko rieke Vuke. Glavni put od Osieka, odnosno od Pečuha, Budima prema Djakovu i Bosni išao je cijeloga srednjega, novijega i naj-novijega doba, vazda preko teritorija sadanjega sela Vuke, tičući se vazda Čepina a u srednjem vieku i Kolodjvara, pak su si prema tome i popriječni putovi u obližnja sela i posjede zadržavali kroz stoljeća svoje stare pravce. Pače ovaj sadanji put prema željezničkoj stanici kraj Magjarevoga vinograda možda siže i u samo rimsko doba, jer su godine 1854-e, kada je Vuka bila presušila, kopajući svinjari u njenom koritu bunarić, izkopali kljun jur okamenjene (petrefakt) *rimске* la-djice, očiti znak, da je Vuka njегда bila brodiva i da je kod one uzvisine bilo pristanište za te rimske i kasnije sredovječne ladjice. Tadanji (g. 1854) mladi občinski bilježnik Dragutin Vinček, koji mi je to kao živu istinu pripovjedao, poslao je taj kljun prema onda postojećoj naredbi u Beč, da se pohrani tamo u arheološkom muzeju.

Od da kada i od kuda potiču ona dva — obkopom okru-žena — brežuljka, na ime onaj na Andrinnoj (Čarapovića) nji-vici — sučelice križarskoj crkvi i samostanu —, i onaj kraj sadanjega puta do željezničke postaje tako zvani »Magjarev vinograd«, teško je ustanoviti. Slična šta dizali su i Rimljani za svoje straže, dizali u starije doba ribari, a dizali su kasnije i Turci za svoje stražarske topove. Takovih brežuljaka sa ob-kopima viditi je i po poljanama drugih sela, n. pr. Satniće, Kolokušice kraj Djakova i drugdje. Redovito se nalaze ukraj vode i potoka.

Ovaj pako veliki obkop na kraj sjeveroistočne strane sela, nedaleko ćuprije, nazvan Turin-grad, potiče iz godine 1848-e, pak će o njem biti kasnije govora. Kapetan Turina dao je g. 1848. obnoviti i ona dva prije spomenuta obkopa, kada je i Madžarev vinograd izkrčen, pak postaviti na sva-koga po jedan top, da mu budu obranom proti Madžarima, ako iz Osieka provale prema Djakovu i dalje u Slavoniju.

Još je spomena vriedna jedna stvar. Za moga djetinjstva na ime vidjevali su se po baščama (šljivicima) desnoga kraja sela, to jest sa strane crkve, i to počam od bašče Marinovića

pa sve do Domazetova gumna, tragovi *bunareva* i kućišta. Sve je to stajalo u jednom dugačkom pravcu, pak bliže hutvajske bari, nego li sadanjem drumu, a sve u jednakom pravcu sa križarskim samostanom. Odakle se dade zaključivati kao najvjerojatnije, da su to tragovi kuća negda križarskoga »*prnjavora*«, to jest sela, u kome su stanovali kmetovi njegovih križara, kojima su ti kmetovi obradnjivali njive, te kosili i spremali livade, i sjekli ogrjevna drva. To je u starije doba imao svaki vitežki samostan, kao što svoje »*Prnjavore*« imadu i sadanji srpski manastiri. — Ako pako to nisu tragovi sredovječnoga *prnjavora*, onda su tragovi novonaseljenih Vučana, koji su se najprije tamo spustili, pa kasnije pod carem Josipom II. poredali uz javni drum. Ali ono prvo biti će vjerojatnije.

NOVO SELO JOSIPOVAC. PRAVIJE VUKA

Turci su zagospodovali sa srednjom Slavonijom, navlastito sa krajem od Broda do Osijeka, kuda jih je put vodio na Sikloš, Pečuh, Siget, Kiseg i Beč, — odmah iza muhačke bitke 29. VIII. 1526. Tako su dakle oni zasjeli i u svojoj oblasti držali kako požeški, tako isto djakovački i osječki kraj od godine 1526. sve do listopada 1687., to jest punu 161 godinu. — Oni su pri osvojenju Slavonije zatekli ovaj kraj napučen i prilično kultiviran, ta tuda su gospodarili najmoćniji velmože kruna Stjepanove, silni Gorjanski, ali su oni, Turci na ime, u cijeloj domovini našoj *najviše* izsisali upravo plodnu Djakovštinu našu. U Djakovu bo je znalo sjediti kadšto po pet paša, a paše su posjedom svojim odgovarali današnjim grofovima i barunima; a gdje su onda još ostali begovi i age, koji su takodjer većinom obitovali u Djakovu i obližnjim selima, a svi su ti udobno živili od krvi i znoja krštene raje iz kakovih za onda 150 sela. U samom Djakovu bilo je za turskog vremena okolo 700 turskih a jedva 42 kršćanske kuće. — Po selima je stanovala kršćanska raja, koja je s pašama, begovima i agama djakovačkim obradnjivala zemlju, i nijedko se našla med njima koja turska kuća, a i ta bi bila tamo naseljena tek da pripazi na bijedne kršćane. Pod teškim tim turskim gospodstvom¹¹ sve su više opuščivala djakovačka sela, tako da je

¹¹ U samom Djakovu su Turci godine 1607. pred pašinim gradom nabili 50 kršćana i tri fratra na kolceve.

general grof D'Aspremont mjeseca listopada 1687. unišao u skoro prazno Djakovo, jer su Turci pobjegli preko Save, a kršćani se opet posakrivali po šumama i ritovima, da jih Turci na svom odlasku i bijegu iz ovih krajeva iz osвете ne pokolju i ne sasijeku.

Popis osječke dvorske inspekcije od godine 1702. (dakle 15-te godine iza dolaska Turaka) spominje u biskupskom vlastelistvu djakovačkom tek 54 *slabo* napućena sela i *kakovih 87 pustoselina* (to jest opustjelih sela sa *kakovih 17.000 jutara puste oranice*, što je tim strahovitije čuti, kada se znade, da je upravo u našim krajevima prevladjivala šuma. Tako je eto Djakovština u XVI. i u XVII. stoljeću glavno sijelo tolikih gospodara turskih pod njima, a navlastito iza odlazka njihova postala najpustijim krajem Slavonije. Srednjovječni *Ponitovci* (terra Ponith) bili su onog časa pustoselina, u *eBketincima*, (terra Ponith) bili su onog časa pustoselina, u *Beketincima*, koji se iza pada vučanskih križara spominju pod imenom »Beketfalva« kao posjed silnih Gorjanskih (g. 1477.) nalazilo se godine 1702. tek nekolicu rišćanskih (pravoslavnih) kuća, kojima je gospodarom bio Arslan-beg u Djakovu, a oko Bekećinaca dvije pustoseline: *Matijevci*, danas njive Davidovci i *Vrtalovci*, danas Mrkoljanci. U *Dopsinu* pako, njegda posjedu naših križarskih vitezova, živlio je oko 20 magjarsko-kalvinskih obitelji na 200 jutara oranice te 50 jutara livade; sve ostalo je bila šuma. U *Dulman-selu* (komu se tragovi nalaze u šumi Ključu med riekom Vukom i Radiljevcem prema Leniji) nalazilo se tek 6 magjarsko-kalvinskih kuća na 30 jutara zemlje, — sve su ostalo bili ritovi i šume. U selu pako *Lopušancima*, ležećem njegda na onoj uzvisini poviš sadanje željezničke stanice *Semeljci—Širokopolje*, dakle na današnjem skrajnjem ataru *Semeljaca—Forkuševaca* i *Viškovaca*, u kojem su selu stanovali samo Hrvati katolici, bilo je osim *kakovih 200 jutara oraće zemlje ravno 4.550 jutara šume* i visoke šikare, ter oko 490 jutara zapuštene zemlje (široke njive). U ove će se puste šume i na zapušteno široko polje za pol stoljeća kasnije naseliti *Širokopoljci* i *Vučani*, dočim će se starosjedinci *Lopušančani* razseliti po *Viškovcima*, *Forkuševcima* i *Semeljcima*, a najviše po novom *Širokom polju* i nješto na *Vuki* (*Biškići* i *Rebići*).

Pri takoj zapuštenosti, gdje je i samo Djakovo u vrieme popisa (g. 1702) imalo tek do 300 stanovnika, naravno, da je glavna briga biskupá — vlasteliná bila, da ta zapuštena sela nasele, da se puste njive obradjuju, te tako narastu ne samo

prihodi vlastelinstvu, nego i da se život izpred hajdučkih haranija osigura, — to više i prije, što je prvi biskup iza oslobođenja Slavonije o. Nikola Ogramić od Olova noću u oči Velike Gospojine 1701. u svom dvorcu u Djakovu od razbojnika bio ubijen i porobljen (Počiva u našičkoj crkvi pred velikim oltarom).

Prve naseljeničke navale stizale su iz Bosne, jer su tamo opet bjegli Turci iz Slavonije i otimali kršćanima kuće i zemljišta. Ali u većim gromadima doselili su se amo godine 1690. rišćani iz Stare Srbije, pod vodstvom patrijare Arsenija Čarnojevića, koji je 37 hiljada obitelji sa kakvih 180.000 duša, dočim ih je nekoliko hiljada namah stupilo u cesarsku vojsku i već sljedeće godine sudjelovalo u bojevima na Turke. Ti su se Srbi razselili po Slavoniji i Srijemu, a još više po Bačkoj i Banatu, pače nastanili su se i oko samog grada Budima. — Druga je gromada uzsledila godine 1697. pod maršalom Princicom Eugenom Savojskim, kada je u crnu jesen provalio u Bosnu i pobjedonosno dopro do samoga Sarajeva. Njemu su se pri povratku pridružile hiljade i hiljade krštene raje, najviše kaoličke, bojeći se osvete turske za ovaj junački prolet Principov kroz Bosnu. Tom zgodom nadošavši Srbi naseliše se u bisk. vlastelinstvu: Svetoblažje, Harkanovce, Ratkov dol, Slobodnu vlast, Bračevce (iz kojega su se katolici povukli k Djakovu), Podgorje, Bučje i druga brdska sela; a katolici popuniše ostala sela Djakovštine i Slavonije. Iza toga je s godine na godinu dolazilo u još svedjer pustu Slavoniju sve više i više svieta: nješta iz Like i iz Hrvatske, a podosta iz krajeva Ugarske, u kojima nisu haraćili Turci. Pa kako su se te doseljeničke familije iz Ugarske dolazile pojedince med čisti hrvatski narod, tako su one za kratki par godina bile i same pohrvaćene. Odatle dolazi, da Niemci: Strossmayeri, Firingeri, Haslingeri, Trüberi, Fuchsi, itd. — Da Magjari: Doboši, Varge (Vorgići), Salaji, Čizmari (Čizmarevići), Szábo-i (Saboljević) i drugi ubrzo zaboraviše na svoje poreklo i na svoj materinski jezik. Jedno do dva stoljeća učini jih posve Hrvatima.

Biskup *Petar Bakić* (biskupovao je od god. 1716—1749) starao se je i uredjivao je javni put od Djakova prema Brodu, koji je onda vodio kroz slabo napučeni Dragotin i Topolje, ter iza Trnjana izilazilo na Brodski drum, a biskup opet *Josip Antun Čolnić* (biskupovao od godine 1751—1773) preuzeo je brigu za javni put prema Osijeku, to jest do medje vlastelinstva kod Korpaša. U to je ime trebao radnika za popravljavanje puta u blizini samoga puta, a još je više trebao sela na

samom putu radi sigurnosti izpred razbojničkih haramija, koji su bili straš i trepet u onom mōru šuma i ritova a u udaljenosti od kakovih 35 kilometara hrdjava i vijugajućega se puta od Djakova do Čepina. Nigdje žive duše i nigdje sela. I velikaši su se morali voziti pod oružanom pratnjom. Da toj nevolji doskoči odlučio je biskup Čolnić na samom tome putu utemeljiti barem dva sela, a ostala sela u zaledju popuniti, da tako ta dva nova sela u svakom slučaju budu sigurnija. U to ime dao se je u sporazumu sa djakovačkim Franjevcima¹² koji su većinom bili iz Bosne a i sačinjavali su sa bosanskim samostanima zajedničku provinciju, da mu oni nadju čestitih katolika u Bosni, koji bi htjeli ostaviti rođena svoja ognjišta, pa se preseliti amo na područje njegova vlastelinstva. Nadjoše mu jih iz okolice Plehana sa planine Vučjaka, ter iz prieko rieke Bosne od Modrića i Tremošnice, odnosno iz blizine grada Gradašca.

*Ti se doseliše s proljeća, a najviše mjeseca srpnja 1754e*¹³ i biskupjih ponamjesti nješto po *Dragotinu*, nješto po *Korinti*, a nješto po *Beketincima*, dočim s nova naseli pustoselinu *Ponitovce* i utemelji dva posve nova sela *Širokopolje* nazvano tako po širokom zapuštenom polju atara Lopusančkoga, i selo *Vuku*, nazivano s prvog kraja *Josipovac*, jedno na uspomenu svoga dobrotvora i utemeljitelja biskupa Josipa A. Čolnića, a drugo po crkvi, koju im je sam Čolnić med godinama 1760—1770-e sazio i svome patronu sv. Josipu posvetio. To je ista današnja crkva, kojoj su samo godine 1881-e stari drveni toranj zamienili sa novim zidanim. — Poslije smrti Čolnićeve poprimilo je selo službeno ime »Vuka«, jer se je sa obje strane oslanjalo na rječicu Vuku. Zato se je u ono staro doba, pače sve do godinâ osamdesetih (1880.) vazda izpravno govorilo: »na Vuki«, »na Vuku« i »s Vuke«, a nikada u Vuki — u Vuku — iz Vuke«. To su potonje tek gospoda u svojim službenim pismima, pa i učitelji u školi izkvarili, ali to neodgovara duhu hrvatskog jezika.

Po glasu vlastelinskog zapisnika («Conscriptio decimarium») od g. 1726. bilo je u *Beketincima* 19 pravoslavnih a tek tri katoličke kuće. Po zapisniku pako god. 1760-e, dakle pete iza doseljenja katolika iz Bosne, bilo je pravoslavnih samo deset i to: Ilije Angjelića, Teodora Bošnjakovića, Cvetka Ju-

¹² Fratri su u Djakovu imali svoj samostan sve do godine 1805-e, a župu do godine 1766.

¹³ Acta diecezana iz godine 1754.

ranovića, Vase Gjukića, Živana Markovića, Maksima Markovića, Jovana Radojčića (tada najboljeg gazde), Ilije Radojčića, Teodora Stojanovića i Vujičić Maksima. Onih triju katoličkih obitelji iz g. 1726. je iz Beketinaca nestalo, a nadošle su god. 1754. i sljedećih godina od Plehana ove porodice: Vid Lukić, Marko Lukić (knez), Šimo Mijatović, Marko Begović, Ilija Magjarević, Jozo Martinović, Ilija Martinović (vlast. pandur), Vid Blažević, Jakov Zdravčević, Stipan Ratković, Marko Begović, Ivan Mijaković, a godine 1780. doselio je Vid Marušević. Dakle svega 14 novonaseljenih katoličkih familija. Ona dva gore spomenuta Lukića, bit će po svoj prilici Lucići.

Po glasu istoga zapisnika od gdne 1726. naselili su se na pustoselinu Pomitovce oko godine 1720. dvie pravoslavne obitelji: Ragjena Vujčevića i Mištra Jankovića, ali je tih za nekoliko godina nestalo, tako da je godina 1754. i prvih sljedećih na to pustošilo došlo sa Vučjaka (Plehana) posve novih 28 obitelji, i to po glasu zapisnika od g. 1760. i 1780-e sljedeće: Bože Bitičere, Joze Belvana, Marka Derlića (za onda prvog gazde u selu), Ivana Ilića, Marka Ivanovića, Sime Gjanića, Petra, Franje, Šime, Ilije Kovačevića, Marka Jurkovića, Tome, Pave, Karla i Antuna Kovača, Ivana Kovača, Bene Lozića, Šime Maroševića, Marijana Milanovića (drugi gazda u selu), Vida Martinovića, Marijana i Gjure Poljara, Petra Sirak, Vida Brodara (knez), Ive Šuvarića, Grge Ilića i Pave Ivanovića. Ostali sadanji posjednici — Hrvati pomitovački, poticati će iz drugih krajeva naše domovine, koji su se tamo poslije godine 1780. doseljivali.

Vuka je posve novo selo. U nju su godine 1754. i prvih sljedećih godina po glasu vlast. zapisnika doselile ove kuće:

Krajnović Križana,
 Čorapović Stipana,
 Čorapović Ivana,
 Domazetović Marka,
 Ivanović Martina,
 Krajnović Franje,
 Krnić Marije,
 Karamatić Miška,
 Krnić Ive, tada najbogatiji,
 ujedno knez.
 Kraljičić Antuna (Šušnjar)
 Krnić Marka,
 Krnić Grge (Ajdarovi)

ovi svi su iz Bosne

Malčić Jakoba,
Klaić Sime,
Pavlović Ambroza,
Martinović Petra (pandur)
Krajnović Marka,
Kopljara Jakoba,
drugi gazda u selu.
Stipanović Luke (Cvitića)

Ovih 20 familija doselilo do god. 1760-e

Od godine 1760—1780-e doselili su:

Filipović Grga,
Pavlović Ivan,
Veselinović Marko,
Malčić Jakov,
Kovačević Marača,
(poslije kuća Cepelića)
Kovačević Franjo,
Heljuga Antun,
Marinović Petar,
Trieber Johannes,
Leopold Andrija.

Poslije godine 1780. doselio se je:

Bubalo Ivan, jer ga popis
g. 1800-e spominje, i
Dugački Seref.

*Svi ostali Hrvati strasjedioci doselili su se poslije 1800-e,
dakle i Briškići i Rebići.*

Doboš Janči (Jančikovi)
Hoslinger Ignac (Nacekovi)
Moller Miško
Moller Bartol

} iz Ugarske

Svi ovi Vuku naselivši se Bošnjani potiču strogo iz današnje Plehanske (samostana Plehana) župe, ter se ista prezimena i danaske tamo nalaze. Pri samom *ulazu* k samostanu razbacane su po briegu i prodolicama kuće Krajnovića, u selu

Sušnjaru kuće Kraljičića, nedaleko kuće Čorapovića, prema sjeveroiztoku kuće Malčića, Pavlovića, Karamatića u selu Božincima kuće Krnića, u Majevcu Kopljara; prema zapadu Klaića, Filipovića, Veselinovića i drugih.

U novo selo Širokopolje godine 1754. pak do 1780. doselile su se ove 22 obitelji: Ivana Bošnjaka, Nikole Delića, Marka Eržića, Andrije Dugandžića, Grge Gjambića, Jose Lasića, Sime Ivankovića, Miška Maića, Joze i Martina Mandića, Josipa Marušića, Petra Marušića (najbogatiji tada u selu), Gjure Skokića, Petra Stankovića, Marka i Gjurka Sušaka, Grge Marušića, Luke Klaića, Luke Vidakovića, Joze Klaića i Šime Rutkovića. Ovi Širokopoljci potiču iz prvoga susjedstva plehanskoga, ponajveć iz današnje župe Tremošnica, gdje imade i sada Sušaka, Mandića, Marušića itd.

Ja sam ovde, mimo novonaseljenih Vučana, spomenuo takodjer istodobne doseljenike Širokog polja, Ponitovaca i Beketinaca, prvo stoga: ako tamošnja gg. učitelji uzbudu htjela pisati poviest rečenih sela, da nadju ovdje o tome podataka; a drugo ponajviše zato: što su naseljenici iz sva četiri ova sela bili si u Bosni susjedi, što su govorili isto narječje i što su bivali od susjednih seljana nazivani »Dripama, Dripe«, kako jih i danas po susjednim selima, pače i po cijeloj Djakovštini zovu. A tako su jih zvali negdja u Bosni, pače preostavšu njihovu tamo braću i danaske nazivlju dripama. Bošnjak — književnik fra Martin Nedić, koji je godine 1897. u starosti od 87 godina umro u Toliškom samostanu, a koji je donjekle bio susjed tima bosanskim dripama, toliko puta mi je govorio (živio je naime od g. 1876—1883. u Djakovu):« da su oni od samih Bošnjaka bili nazivani dripama, što nisu od starine Bošnjaci, nego što su se okolo polovice 17. stoljeća (do 1640) doselili iz Dalmacije, *od mora*, posebice iz okolice Imotske, pa kada su jih starosjedioci Bošnjaci pitali: odakle su došli? oni su jim odgovarali: iz Dalmacije »de ripa« (riječ je talijanska) što znači: od morske obale. I tako postadoše dripama. Ovaj povjesnički navod pokojnoga fra Martina Nedića može biti posve istinit, jer Vučani, Širokopoljci, Beketinčani (Kaklići) a donjekle i Ponitovčani i danas govore ikakvsko narječje, kako se govori u Imotskom. Slavni Mihovil Pavlinović i Dr. Kosto Vojnović, kada su g. 1885. bili s' menom na Vuki i čuli Vučane govoriti, mislili su, da su među Imoćanima. A ja koji imam veziva iz Imotskoga kraja, na svoje sam se oči osvjeđeo bivši na Malu Gospu 1911-e na Plehanu, da su Plehanske dripe doista od Imotskoga, jer sam jim u crkvi našao nekoliko

starinskih otaraka od iste tehnike i motiva, kao su oni imot-ski, Upravo kao Imočani govore i Vučani te njihovi susjedi: Kada si dóša? mjesto »došao«; káza sam Ti — mjesto Kazao sam Ti, kóta mjesto kotao itd. itd.

Ova su četiri sela gotovo kroz cijelo jedno stoljeće sačinjavala na neki način posebno narodno jedinstvo, jer jih vezalo ne samo staro poznanstvo iz Bosne, nego i jednaki jezik, jednaki običaji, jednaka nošnja, što je sve u velike podpomagala za onda a i danas važna okolnost, što su na ime već u prvom početku prebivanja u ovim krajevima, to jest od godine 1767. stali sačinjavati zasebnu župu u Ponitovcima, župu čistih dripa. Do onda bo su spadali na župu gorjansku. Tako su se oni međjusobno ženili i udavali sve do godinâ šestdesetih (1860.), tek što bi po kada uzeli djevojku iz Koritne ili udali curu tamo, jer se je i u Koritnu u isto doba naselilo nekoliko dripskih familija. Kasnije su dovedene dvije djevojke iz Potnjana i stale se dovadjati iz Tomašanaca, Gorjana, Semeljaca, pače i iz piškorevačke župe, što je potonje bila velika rietkost. Jedno dvije ili tri djevojke, odnosno udovice bile su dovedene iz Šljeradije, na ime Martinaca i Abjanovaca, ali na te je široko gledalo selo kao na bijele vrane. Sada se dakako pri obcoj seobi raznih narodnosti i u tom pogledu mnogo i jako popušta.

Jedna od glavnih značajka starih »dripa«, navlastito Vučana, bila je izgledna pobožnost i očita postidnost: ćudorednost uobće. Ta lijepa svojstva donijela su oni sa sobom iz Bosne i sačuvali jih za kakovih 100 do 120 godina. Crkva jim je i molitva vazda draga bila. Ako nije missa po nedjeljama i svetkovinama bila na Vuki, oni su išli u Širokopolje i u Ponitovce, pače u zimsko doba, kada radi bara i neprohodnih putova u mlade nedilje nisu mogli u Ponitovce, oni bi išli (osobito žene) u priličnom broju u veoma udaljeni Čepin. Na zornice hrlilo je i staro i mlado, a tečajem cijelih koriznâ obavljali su sámi na večer u crkvici zajedničku pobožnost, koju je župnik Benko oko godine 1890-e (da li pravom?) dokinuo. — Braćna viernost čuvala se je kao oko u glavi, a razpojasana žena i bezstidna devojka bila je za ruglo cijelomu selu. I djeca bi na takovu prstom pokazivala. Na primjer: Kopljarska, a i mnogih drugih kuća, mlada žena ili djevojka nije u ono zlatno doba smjela pod živu glavu izaći na večer na prelo, pače ni zapjevati na sokaku. Tako je to bivalo od prilike do godine 1860-ih odnosno 1870., ali od onda se je već stala širiti razpuštenost, tako da je bilježnik Vinček sa četnicima morao dati raztjerivati bjesomućna prela. Prva vrata razpuštenosti kao da su

stale otvarati nevjestice dovedene iz Ponitovaca, Koritne i Be-
ketinaca. — Prve kradje počele su također oko godine 1860-e,
kada su se mladi *kicoši* Vuke stali sastajati i upoznavati na
palačkom ili u vučanskom bircuzu sa sumnjivim Madžarima,
kojima su u noćno doba predavali konje i svinje. A prvi hajduk
pojavio se je god. 1861. u mladome Mati Č., jer ga je otac
oženio sa nedragom djevojkom, što ga je otjeralo u šume.
Prvo pako ubojstvo iza 120 godina doseljavanja dogodilo se je
istom godine 1874., kada su Vučani neovlašteno a na svoju
ruku počeli krčiti vlastelinski jur posječeni — Hrastik. Onda
je Božo P (M) u svadji radi medje ubio Marka A-Kr. Palikuća
Vuka nije nikada imala. Podpaljivali bi jih zlotvori iz drugih
sela (D. B.) — Iza godine 1876. počela su doseljavanja iz Ugar-
ske, a počeo je i mladji muški naraštaj u poslone dane bezpo-
sličiti, zalaziti u birtije, piti i kartati se, pak je stalo ginuti
čudoredje i pobožnost, ali stala i zijeovati propast unucima
starih, čestitih Dripa, tako da jih je od onoga vremena dosta
leglo mladjih pod ledinu a dosta jih vidilo Lepoglavu i Mitro-
viou. Imetak pako bilo u zemljištnom posjedu bilo u marvi,
stao na očigled nestajati, kao što nestaje suhi sitni pijesak
izmed prsti.

Vučani, kada su nasehili Vuku, dobili su od biskupa 40
sersija zemljišta za njive i livade, to jest oko 640 jutara urba-
rijalnoga zemljišta sa pravom na 200 jutara urbarijalne šume
i na istotoliko pašnjaka, kada se jednom šumski posjed izmed
vlastelinstva i kmetova dijelio bude (Segregacija). Njive i li-
vade (ove uz potoke i bare) sterale su jim se po *Plandištu*,
po *Škulama*, *Kovačevcima*, *Medjubara*, *Markovcima*, *Tuku*, *Tu-
čeljku* i *Teočnjaku*, dočim se po *Jermancima*, u koliko se dopao
Vučanima nanizale livade punc briestova i vrba. — Kada se
je pučanstvo stalo množiti, trebali su i Vučani više zemljišta,
pak su stali krčiti pojedine šikare, pače i pojedine komade
šuma, na kojima bi vlastelinstvo koju godinu prije prodalo i
izsjeklo hrastove, jer druga vrsta drveća u ono doba nije imala
osobite vrednosti. *Prva* krčevina bile su *Ograde*, selu najbliže
šume, koje su krčili oko godine 1790—1800-e, pak su je izkrčili
do u pravac njegda Klaićeve i Eljugine livade — prema po-
četku Plandišta. Oko godine 1845. krčili su istu šumu dalje do
potočića Mlake, a godine 1855. do 1865. izkrčili su njen preosta-
tak do šume »Gradine« i nazvali te potonje njive »Krčevine«
koje su podpadale pod hatar koričanski.

Oko godinâ 1820 i 1830-ih krčili su komadiće šumâ, le-
žećih uz riečicu Vuku, a koje su zaokruživale njivu Teočnjak,

Sl. 1: Nacrt posjeda sela Vuke god. 1760.

i nazval i jednu »Džombara«, jer je sav kraj uz Vuku bio pun džomba, a onaj drugi komad blizu potoka Toka nazvali su »Pošinac« poradi njive pošine (dopsinskog popa) ležeće u Mor-sunju ukraj potoka Vuke, a treći komadić ležeći med potokom Vukom i javnom cestom »Ciganjušom«.

Nego najveći kompleks zemljišta, koje su izkrčili, bile su »Siče«, ležeće od Prokopa uz put u Beketinca, te do puta iz Beketinaca u Osiek. Siče su do godine 1830—35. bile uzorna hrastova šuma. Izsjekao ih je tadanji vučanski bačvar Gjuro Jakob sa nekim drugovima iz Osijeka. Pa kako su ti bačvari upotrebili samo debla za bačvarske duge a sve ostale ogranke i klade ostavili u šumi netaknute (koja šuma mimo hrastova i glogova druge sastojine nije ni imala), pa kako je s' tih klada i ogranaka vremenom opala kora, to su one posve zabelile i cio kompleks izgledao bijel uslied čega je narod tu maticu nekadanjih »Siča« nazvao »Bijelim kladama«. Krčiti jih je počeo godine 1856. tako da su do godine 1868-e bile posve izkrčene. U isto doba krčili su uz Bijele klade, odnosno uz put u Beketnice, ležeće »Dubravice« ter vlastelinski komad Jezmanaca, obraćajući potonje samo u livade. — Med godinama 1840. i 1850. još su izkrčili male Dubravice, ležeće poviš Markovaca a pri ulazu u Saonički lug, a u društvu sa Širokopoljcima g. 1859/60. vlastelinski »Panjik«, koju potonju krčevinu dalo jer vlastelinstvo njima i Širokopoljcima na obradivanje uz trećinu i polovinu sve do godine 1885-e kada ga je pripojilo majuru Leniji. — Sve te šume i šikare okupirali su Vučani više manje na svoju ruku, pak bi jim vlastelinstvo, odnosno biskupi naknadno to odobrili. Netom bi trgovci posjekli hrastove, a vlastelinstvo novu šumu odmah ne zasadilo, naši bi seljaci, mà se u šumi nalazilo još dosta amo tamo stojećih hrastova, sjekirom i budakom u šumu, pa daj sjeci i pali klade, kopaj i krči trnje i gloginje. Sve do godine 1868-e nisu oni marili za ogrievna drva, jer su imali dosta trišća i sitnijih trgovačkih odpadaka, za to su i palili na licu mjesta, panjeve, klade i ogranke. Drágo! onda i sada? Sada da jim je za ogriev i kukuruzovine dosta.

U času segregacije g. 1876. imali su Vučani takvih *krčevina* (slobodnog zemljišta) *oko 940 jutara*, takoreć za 300 jutara nadmašile te krčevine onih urbarijalnih 640 jutara njiva i livada iz godine 1760-e. Blagost i dobrota biskupa vlastelina, *nawlastito biskupa Strossmayera*, bila je tolika, da ne samo da nisu bili kažnjeni za samovoljnu okupaciju zemljišta, nego su plaćali u ime arende 40—60 nčića po jutru, riedko kada i

Sl. 2. Nacrt posjeda sela Vuke godine 1890.

forintu na godinu, dočim bi državni porez na te zemlje pod imenom šuma plaćalo vlastelinstvo samo. Tako je to bilo sve do godine 1876. to jest do godine, kada je za Vuku obavljena segregacija zemljišta, odnosno kada se je stalno odlučilo: šta će odsele pripadati Vučanima, a šta opet vlastelinstvu. Zatezanjem opet vladinoga povjerenika *Marka Manaskriotia*, jer je taj istom godine 1881. uza sve urgencije biskupa Strossmayera, u Djakovo stigao i stvar arendasticeo koncem g. 1883. uređio, morali su jadni Vučani na te arende plaćati i državni porez i vlastelinstvu zakupninu, pa to od godine 1876. sve do godine 1884., jer je istom 1. siečnja 1884. počeo obročni odkup tih zemalja i trajao do godine 1904. Taj novi teret je mnoge Vučane zaplašio tako, da su u strahu stali svoje krčevine u bezcijenje prodati, jutro po 20—30 forinti, pače i jeftinije, a kupovati jih ljudi, koji su čepinski Rastovac, Jabukovac i Morsunj jur prekupili i počeli jih u pustare pretvarati, da dvadeset godina kasnije hrvatskomu življu na Vuki sa prisilnom komasacijom tako rekav smrtni udarac zadadu.

Dok su šume i pašnjaci stajale u rukama biskupâ kao vlastelina, bilo je seljanima-podanicima *stopûta bolje*, nego li je to počelo bivati, kada su *sâmi* postali gospodarima svojih šuma i svojih pašnjaka, za čime su neizkusni i svojom svjetovnom gospodom zavedeni toliko težili. A o tome ne ima dvojbe, da kraj svih tolikih tereta današnjega vremena nebi u toliko bili propali, da jih gotovo polovinom danas ne ima, a i što jih ima, da je to više manje sirotinja, — da su jim i danas biskupi zemaljski gospodari, jer bi jim oni sačuvali i šume i krčevine, i bila bi vrata nepozvanim gostima za dugo i dugo vremena zatvorena.

Sumâ je bilo kako oko Vuke, tako i oko Širokog polja, Beketinaca i Ponitovaca, pravo more, tako da su ta sela izgledala sa svojim njivama i baščama kao kakove oaze u toj nedoglednoj šumskoj pustinji. Sve do godine 1860-e mogao je čovjek dane i tjedne iz jedne šume u drugu prelaziti, a da ne vidi pravo pravo sunca, bilo da se je krenuo od Vuke prema Cepinu, bilo k' Valpovu, bilo preko Ponitovaca k Našicama. Najveća šuma kod sela Vuke bila je *Saonički lug* ili po narodu prozване *»Dubrave«*. One su se protezale od potoka Vuke (na beketinačkoj međi) pa sve do Ponitovaca, gdje su na skrajnjem rubu dolazile pod imenom Cerovca; sve do Tomašanaca, gdje se na obroncima nazivane Pašine i Svrakovnjak; pak opet od Širokog polja, gdje su dolazile do ceste k Djakovu pod imenom Dubravice, a iza Širokog polja prema Vuki pod imenom Pa-

njika, koje je ime istom iza sječe godine 1850. nadano. U toj su šumi s (Dubravama) kao i u drugim svima, imali Vučani *prostu pašu*, prostu drvarinu, pače i žirovinu. Za sve to uživanje pružali su oni vlastelinstvu *neznatnu* ručnu i vóznu odradu bilo u Leniji, bilo s kakovima odvozom u Djakovo. U Dubravama ili na rubu Dubrava imali su Vučani i svoje *kolibe* (stanove), kod kojih su neki držali i svoja goveda, ali većinom svinje, osobito u žirovno vrieme. Prva je koliba bila Kopljarska blizu šume kraj potoka Vuke i Dubravica, i ta sa velikim šljivikom. povića) sa velikim šljivikom, treća Tabakov (Filipovića) »Budžak« u šumi sa prekrasnim voćnjakom; četvrta Pavlušća (Malčića), peta Domazetova koliba za svinje u šumi, a štala i štagalj uz šumu sa livadom i šljivikom; šesta Jančikova (Dobroševa) u šumi i sedma Svršića (Pavlovića) na početku šume kra jpotoka Vuke i Dubravica, i ta sa velikim šljivikom. Onda su još vis-a vis Rastičić, uz potok Vuku a na rubu Markovaca bile kolibe: *Andrijanića (Krajnovića), Gašina (Krajnovića na kraju sela, kod Kopljarevih sučelice, Gašinih) Krajnovića (kraj vel. Čorapovića) i Malčića (sučelice občini)*. Svi ovi žirili su svoje svinje u Rastičiću, — dočim su veliki Krnići i Rebići imali svoje kolibe kraj Prokopa a uživali su šume Siče i Jermance, a Klaići i mali Čorapovići bânili su po šumi Ključu.

U tim šumama, kako je jur rečeno, uživali su seljani kmetovi sve, samo što nisu smjeli sjeći hrastove i u obće debela zdrava stablja. Ali imali su oni toga stablja dosta po svojim krčevinama, pa kada bi jim tko od odraslih u kući umro, odmah se je išlo na krčevine, pa sjekao veliki hrast (a hrastovi su i na krčevinama pripadali vlastelinstvu) i tesao se od njega kod kuće sanduk (lijes) za mrtvaca, a da ga redovito od strane vlastelinstva nitko za to nije na odgovornost pozvao. Jedino im je bila stezana sloboda u pogledu kúpljenja šiškaka, ako je šuma u tom pogledu bila zakupljena po kojem trgovcu, većinom židovu. A bilo je donjekar stezana i pogledom na žirovinu, ali samo u dubljini ovećih šuma, ako je žir zakupio koji posjednik mnogih svinja. Tako je primjerice za dobe biskupa Raffaya i Kukovića u šume djakovačkog vlastelinstva, najviše oko Vuke, Ponitovaca i Beketinaca, znao koje žime dotjerati svoje svinje i sam osloboditelj Srbije, slavni knez *Miloš Obrenović*. Inače jagode brati, gljive kúpiti, goveda i konje po šumama napasivati, bilo je *dozvoljeno* svakomu; jedino što je šuma Ključ, kada je g. 1840-e pretvorena u branjevinu i pustara Lenija, bila strogo zabranjena ulazu marve, pak bi se za marvu plaćala dosta osjetljiva globa. Tako je to

blagostanje, kako jur spomenuto, trajalo sve do časa segregacije (1876.) kada su dobili 200 jutara obataljene svoje šume i isto tako 200 jutara pašnjaka. Odatle se dade razumjeti, zašto su Vučani, pa i druga sela mogli dizati onoliko drvenih zgrada i imati onoliko krasnih ograda (s vrljikama i s tarabama) oko svojih podkućnica, svojih šljivika, djetelišta i livada, jer su imali za badava ili uz neznatnu cijenu u izobilju hrastove gradje.

I prvi Vučani, kada su se godine 1754. ovamo doselili, nisu zatekli čistoga zemljišta, nego obraslo šikarom i šumama, koje su morali krčiti i tako si podići kuće i urediti gospodarske zgrade; čistiti tlo, na kojem će dobiti dobre oranice i livade i tako si prirediti skóra svoja urbarijalna selišta. Da je doista tako bilo dokazom su one bezbrojne sto i više godišnje divlje kruške i jabuke, koje su se po tim njivama još do godinâ 1880-ih vidjevale, t.j. dok nisu tudjinci stali na Vuku doseljavati, jer Niemac koliko voli i miriši zemlju, u toliko ne trpi drveća na njivama i livadama. Od ostataka tih hrastovina svojim urbarijama mogli su stari Vučani kroz cijelo prvo polustoljeće podmirivati sve svoje životne i gospodarstvene potrebe, tako, da su okolne šume u pravom svom djevičanstvu mogle dočekati XIX. stoljeće ter podići do uzornosti vlastelinstvo djakovačko, a podići i kulturi i cijeloj domovini našoj.

Tko bi prije 50 godina hodajući po šumi mogao misliti, tko bi i danas rekao, da je na tlu Saoničkog luga nikao, da su u hrastovima dragih naših Dubrava rasli temelji hrvatskog sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu? Nitko; pa ipak je bilo tako. Godina naime 1865—1866—1867. posjekla je firma Türk i Turković iz Karlovca 14.000 hrastova u Dubravama vučanskim. Od toga novca poklonio je veliki biskup Strossmayer, slaveći 300 godišnjicu sigetskog junaka Hrvata Nikole Zrinjskoga za *utemeljenje* hrvatskog sveučilišta u Zagrebu 50.000 forinti iliti 100.000 kruna, i time udario *prve temelje* našem sveučilištu, koje je 10 godina kasnije (1874.) dne 19. listopada velikim slavljem bilo otvoreno. A tko bi rekao, da ono biskupovo sjedalo i kanoničke klupe u prekrasnoj stolnoj crkvi djakovačkoj potiču od hrastova sa vrha Dubrava, to jest iz Cerovca, na kome je kasnije naseljeno novo selo Jurjevac? A ipak je tomu tako. Godine naime 1871. kupio je osječki trgovac s' drvom L. Newürth 2000 hrastova u Cerovcu, ali je biskup J. J. Strossmayer zapovjedio, da se prije sječe izabere 50 najboljih hrastova i od njih izreže sva gradja, koju će trebati crkva za svoje nutarnje drveno uređenje. Od te su dakle gradje,

od hrastova iz Cerovca i Dubrava, kako oni ormari u sakristiji, tako i rečena sjedala i klupe, sva klecala po crkvi, pače one dvije pozlaćene trpeze kraj velikog oltara kao i one dvije velike izpovjedaonice pri ulazu u pobočne ladje. A da budemo pod-puni moramo reći, da su i temelji naše jugoslavenske akade-mije nikli u šumama oko Ponitovaca i Vuke (Panjik), jer je godine 1859. barun Ambroz Vranicanji u tim šumama kupio 3.298 hrastova za svotu od 51.948 forinti, od koje je veliki biskup na banskoj konferenciji u Zagrebu dne 10. prosinca 1860. uz krasnu zakladnicu predao banu Ivi Šokčeviću svotu od 50.000 forinti za osnivanje »Jugoslavenske akademije zna-nosti i umjetnosti u Zagrebu«, hoteći da ona bude ognjištem za sve južne Slavene, *međ kojima da Hrvati prvu i glavnu riječ, kao najumniji, vode*, — A tko bi pobrojio još kudi kamo veće hiljade pače stotine hiljada, koje je veliki biskup iz naših šuma — navlastito oko Vuke, Beketinaca i Ponitovaca — iz-vadio i u veličanstvenu stolnu crkvu djakovačku-maticu svih crkava po biskupiji našoj — uložio. Zato naraštaj naš, i sav narod hrvatski, kada pomisli na sveučilište u Zagrebu, u kom se sinovi naši uče za sudce, profesore, liečnike; kada pomisli na akademiju našu, koja pronosi slavu naroda hrvatskoga po svem učenom svijetu; kada čuje za galeriju slika u Zagrebu, radi koje nam mnogi zavide, neka se sjeti šuma oko Vuke, Beketinaca, Punitovaca, koje su djedovi naši krvlju svojom zalijevali, da iz njih poslije dva, tri stoljeća izniknu spomenici kulture, kako nas neprijatelji naši neće moći više utamaniti, izkoreniti; — a kada Vučani, Ponitovčani i Beketinčani budu zalazili u veličanstvenu crkvu djakovačku, neka u onim ciglama vitkih tornjeva, ubave kupole i kolosalnih absida; neka u pre-krasnim slikama, kamenitim oltarima, a navlastito u onoj dr-venoj rezbariji nutarnjosti prostrane crkve gleda njekadanje hrastove Dubrava, Panjika, Cerovca, Pašina, Hrastika i dr. pa će jim se duša na taj pogled smiriti i blagoslivat će ruku, veliki um još većeg biskupa, koji je umio kolosalne hrastove u právo vrieme oteti trulosti i postaviti jih u veličanstvene spomenike, koji će vjekovati i koji će se ne jednomu ili dru-gomu selu biti od velike koristi, nego cijelomu narodu našem. Nato neka Dripe naše često misle, neka se ponose s toga, a taj ponos neka jih vodi svakoj čestitosti, da budu čestiti, radini i štedljivi, kako su jim to i stari njihovi bili!

Njeke od ovih šuma okolo sela Vuke, o kojima je eto bio govor, bile su još godine 1860-e upravo djevičanske, što navlastito vriedi »Dubravama« (Saoničkom lugu), koje su u

obće bile *prva* šuma u cijelom vlastelinstvu. Prevladjivao je u njima hrast; pače grabova, klenova i divjaka jedva je bilo 10%, a tek ovdje ondje na razdaleko vidjevao bi se i po koji panj odsječen prije kakovih 50—60 godina. Hrastovi su bili prekrasni, debeli u promjeru 4, 5, pače i 6 stopa, tanjih nije bilo, a samo deblo bilo je do prvih ogranaka čisto i uzpravno barem na 10 i 12 metara. Truli se jedva koji našao, mà da su brojili 250 do 300 godina vieka svoga. Mogu reći, da sam za svoga vijeka vidio mnogo šuma po Slavoniji (i Krajini), ali onakovih hrastova kao u Saoničkom lugu, što se debljine i jedrine tiče, nisam vidio. Toj šumi je jako pogodovala umjereni poplava Vuke, pogotovo, kada su glavnu njegovu struju beketinački Srbi oko godine 1725. sa podignućem gata (poprečnoga nasipa na Vuki) okrenuli u svoju Mlaku, da jim bolje tjera njihovu novo podignutu vodenicu dalje na Vuki-Mlaci. Dubravama sličnih hrastova nalazilo se u *Cerovac* i u *Panjiku*, koji su sa Dubravama i sačinjavali jednu šumu. Dubravama susjedni *Hrastik* (oko 70 jutara) imao je doduše samo hrašće bez ikakove druge primjese, ali je to hrašće — mà lijepo i uzravno — bilo barem za 80 godina mlađe od onog u Dubravama. — Šume *Jermanci* i *Dubravice* imale su uz hrastove dosta smjese od briestova i jasenova. Hrastovi su bili debeli i vrlo visoki, ali jim debela imavala dosta ogranaka, počem šuma bila orijdka. — O *Sičama* govorio mi je moj pokojni otac, da su imale prekrasne hrastove, med kojima je bilo dosta sa 6 stopa u promjeru, akoprem su preovlađivali oni sa 4 stope. Dakle šuma od 300 godina. Nalične debljine nalazili su se panjevi na polju Ciganjuše i Pošinaca. — Na Ogradama i na Krčevini bili su obični hrastovi od kakovih 200 do 250 gđina, med kojima je bilo mnogo trulih, po svoj prilici radi prevec mokroga tla. Ali našao bi se i tamo po koji hrast bakonja, koj je iz samoga debela bez ogranaka dao po 150 akova pinterske građe. Moj je otac kao kalfa radio u toj šumi kao i u susjednom »Ključu«. U »Ključu« su pod biskupima: Mandićem, Raffajem, Sučićem i Kukovićem palili pepeo iz briestova, koji je pepeo služio u razne kemičke svrhe pri obrtu. Hrastovi su Ključa, koji nisu bili na gusto rasli, u većem dijelu posječeni med godinama 1835. i 1840. i kazivali su dobu od 180 do 200 godina. Nisu se izticali svojom debljinom, ali — vele — da tako cjepkih hrastova nije imala nijedna druga šuma. Nakon sječe Ključ je odmah postao branjevinom, ali se nije sadio žir, nego je nikao, gdje je htio; samo su mali Čorapovići na svojoj njivi u šumi posijali žir i to je ona grupa liepih vitkih

hrastića u dobi od 80 godina. Preostatak starih hrastova posjekao je godine 1873. trgovac Sedlaković iz Osieka, a na predlog bivšeg direktora vlastelinstva Vladoje Čačinovića sječe se i krči Ključ sada (od g. 1910—1914.) sve do željezničke pruge, jer da će kao njiva priključena Leniji nositi vlastelinstvu više koristi, nego li bi nosio kao šuma. I tako Vučani u neposrednoj svojoj blizini, neće više imati niti jedne odrasle šume. — Male *Požarike* imale su čisti hrastik, koji je kazivao dobu od 150—200 godina. Posječene su godine 1894. — Prostor pako *Grabine* bile su nalik razrovanoj livadi, to jest kazivale su, da su u razmaku od 100 i više godina mnogo puta bile i izbir i u pojedinim skupinama sječene. Ovdje ondje stajali su lijepi i zdravi hrastovi u hrpama na kakova dva ili tri □ kilometra, ali većinom nalazilo se kolosa tek med šikarjem. Ja sam godine 1872. naišao na jednoga stećeva i zelenoga bakonju, koji je posječen kazivao 7 stopa u promjeru a dao samo iz jednoga panja duga za jedno bure od 120 akova. Ostalo su bile otoke (grane) iz kojih je trgovac izvadio još mnogo duga za dvojke i petake.

Kada već govorim o šumama, moram spomenuti i one šume preko potoka Vuke, njeđa na posjedu vučansko-dopsinskih križara, vitezova sv. Ivana, a kasnije (do godine 1883.) čepinskih Adamovića, jer su i te šume znatno uticale na život i djelovanje starih Vučana. A to su šume: Rastovac, Jabukovac i Morsunj, koje su sve tri šume, jer nisu bile ničim odjeljene; Vučani nazivali samo *Rastovcem*. Hrastovi u toj šumi u 3/5. izmiješani sa grabovima, lipama i birstovima, kazivali su dobu od 160—200 godina, a pogdjekoji bakonja govorio bi da je još dugo pod turskim gospodstvom bio na životu. U toj šumi bilo je divljači na pretek, osobito kada je onaj kraj uz selo Vuku na liniji Magjarevog vinograda prema Čorapovićevim njivama u Ključu g. 1860. bio izsječen, pak narasla nova, gusta, neprohodna branjevina. Malo je prošlo godina a da kurjaci nisu noću za ljetno-jesenske pašu u bari poklali kobilama barem desetero ždrebadi. Ali su i Vučani krádom se znali dočepati u Rastovcu koje srne, kadšto još i žive. Kako je Rastovac bio tudjega vlastelinstva, to su se Vučani naplašali globe, ako bi jim marvinče ma samo koraknulo u šumu. Inače: jagode brati (a tih je tamo silesija bivala) gljive pobirati, u *vrtlozima ribu loviti*, i šiške kúpiti, bilo im je dozvoljeno. Za ljute ciče zime čulo bi se noću čak u vučanske sobe, kako hrastovi poput puške u deblu svome pucaju, radi čega se u svome rastu i nisu mogli osobito razviti. U toj je šumi moj dragi otac izradjivao

duge za sebe i za prodaju punih 25 godina (od 1845. pak do svoje smrti 1871.), pa je zato Rastovac meni u sve tančine bio poznat. On je meni da pravo kažem uz moga otca tumača, bio prvom i najboljom školom za upoznavanje bilja i prirode u obće, jer sam došavši u gimnaziju bio skoro gotovi botaničar i gljivar, zmijar i ptičar. Rastovac je, kao i Lipovac, te ostalo vlastelinstvo čepinsko, osim nješto njiva, iz pl. obitelji Adamovića prešlo u tuđe ruke, koje su sve te šume (oko god. 1883.) izkrčile i pretvorile u moderne majure. A obitelj Adamovića, koja se nije znala svome narodu priljubiti, pače mu ni jezika naučiti, izginula je sa sva tri svoja plodna i bogata vlastelinstva: Čepinskoga, Teljskoga i Aljmaškoga.

Neka mi se ne zamjeri, što sam se u povijesti sela Vuke sa šumama pozabavio; ali te su šume sačinjavale donjekarle povijest ovoga kraja kroz tri stoljeća, godine od 1600-e do 1900-e; zatim su te šume u velike uticale u život i dobro stanje starih Vučana, jer oni po njima pasli svoja goveda i stanje, a od marve, a ne od hrane, podmirivali su naši stari novčane i druge svoje potrebe; a napokon valja, da i mlađi te budući naraštaji Vučanski znadu: kakove su se sve šume oko njihova sela nalazile, i da je u njima bivalo hrastova, kakovi se više ni za tri stoljeća odhraniti neće i kakovih *nigdje* na svijetu više vidjeti neće. Oni spadaju već u priču.

Kada sam malo prije govorio o slobodi Vučana po vlastelinskim šumama, onda sam spomenuo, da su Vučani prigodom segregacije (1876.) dobili 200 jutara opustošene šume i 200 jutara šikare u ime pašnjaka, pa mislim da mi je dužnost to opustošenje ovdje donjekarle razjasniti. Segregacija, to jest razdioba šuma i njiva izmed vlastelinstva i izmed nekadanjih podanika nastanjenih u 53 sela Djakovštine obavljena je med godinama 1869—1880. Biskup ju je doduše naredjivao još godine 1863. i plaćao za to posebne zemljomjere, ali je vlast. odvjetnik Mirko Horvat stvar zatezao i napokon ju prema svojoj čudi tako provadjalo, da u mnogim selima nije zadovoljio ni seljana a ni pokoristio vlastelinstvo. Nego najgore su prošli Vučani. Sva druga sela dobili su šume kao šume, samo Vučani skroz izsječenu i obataljenu šumu. Oni su vazda računali, da će njima kao urbarska šuma pripasti 200 jutara od šume Dubrava (Saoničkog luga), jer su jim Dubrave bile najnaručnije, a i 200 jutara pašnjaka makar i u opustošenim Dubravama. Ali su se prevarili. Kada su se hrastovi g. 1865—1867. u Saoničkom lugu sjekli, nije nitko prosvjedovao, a kada je godine 1872. i preostatak hrastova u Saoničkom lugu bio prodan, a

godinu kasnije prodan i Hrastik, onda se tek sjetili da imaju právo na šumu, sa hrastovima. Ali je bilo već prekasno, jer više u području sela Vuke nije bilo ni jedne odrasle stečeve hrastove šume, osim mladoga Ključa sa prevladajućim grabovima, i Požarika u Koritskom ataru. Potužili su se, ali nisu imali uspjeha. Rečeni Mirko Horvat dokazao je, da oni nemaju prava na podpunu šumu, jer su *samovlastno* izkrčili Siče (Bijele Klade), koje im je vlastelinstvo naknadno odobrilo, i jer oni u obće imaju toliko krčevina, koliko drugdje 3—4 sela skupa ne imaju. I doista prigodom segregacije dokazalo se je, da u sva 53 sela imaju svega 12.000 jutara krčevine, a od toga da otpada na same Vučane 940 jutara, dakle jedna trinajstina u cijelom spahiluku. A javno se je u selu znalo i govorilo, da je to Horvat učinio *sporazumno* sa starim Fabijanom Rebićem i Ivom Malčićem (kuća od birtije koso), za onda glavarima oko uprave urbarijalnog zemljišta. Oni su se, ter još neki, polakomili za zemljištem u Dubravicama, Sičama i Jermancima, kojega su si duplo i triplo više tamo izkrčili, nego li drugi, pak su šutili i druge na šutnju navraćali, kada je bilo práva hora govoriti, da svoje právo na podpunu šumu obrane. Tako su dobili g. 1876. u Saoničkom lugu 200 jutara u ime šume, a 200 jutara u ime pašnjaka, zemlje doduše gledom na plodovitost u cijelom ataru ponajbolje, ali kao šume posve opustošene. Hrastova se je na tom prostoru nalazilo jedva 100, i to slabih i mladih, a grabova, klenova itd. oko hiljadu. Ali koja korist, kada jim nito nije imao tko čuvati, nego je siromaš vučanska tečajem 10 do 15 godina to sve s dana na dan izsjekla, pa u Osieku prodala. Jedan dan bi u šumi sjekla, a drugi vozila u Osiek, pa dobivali za kola cjepanica 1 for. 20 do 1 for 50 nčiča; tek toliko da si kupi pregršt brašna i da se malo napije. Na tu je abnormalnost bila po pojedinim seljanima upozorivana i občina i podžupanija, ali se gospoda nisu ni maknula, a imućnijima je opet na Vuki to bilo drago, jer su na tih 400 jutara mogli besplatno izpasivati stotine i stotine svoje marve. A ipak je onda i samo onda bila práva hora po toj prilično još sjenovitoj šumi, sa skoro nikakvim troškom zasaditi žir, kako bi danas imali prekrasnu hrastovu šumu staru kakovih 35 do 38 godina. Dakle već uporabljivu i za gospodarstvo i za ogriev, jer bi se morala proriedivati. A da su imali odmah i svog lugara, mogli su si u onim grabovima i kladama racionalno postupajući priskrbiti ogrijeva barem za 30 godina. Tako su istom godinah 1890-tih pod kot. šumarom Jar. Šughom mislili na pošumljenje, pak tu

pustoš izdali u zakup židovu Mavri Joffe-u koji se obvezao: stojeće panjeve i šikaru izkrčiti, zemlju kroz 7 godina uz neznatnu arendu uživati i napokon ju 6-ste godine u jesen o svom trošku zasijati žirom. Bilo je Vučana, medj njima i gazda Luka Kopljar, koji su se ponudili tih 200 jutara pod istim uvjetima pošumiti, jer su sumnjali u sposobnost Joffeovu, dočim da oni sa svim svojim imetkom pružaju kud kamo veću garanciju, nego li prezaduženi Žid. Ali jih je kotarska oblast po nagovoru vučanskoga načelnika (inače siledžije) Dragutina Heilgšteina odbila. Pa doista, židov Joffe izvukao je od samih panjeva i klada dobitak od 5.000 forinti, otvorio si ciglanu, uživao 200 jutara zemlje kroz 6 godina, i za istu ostao dužan nekolicom hiljada for. arende i napokon kao prezaduženik odselio s Vuke, a da nije ni pokušao šume posijati. Sa takovom se propalicom (kartašem) selo nije smjelo ni moglo upuštati u parnicu, a . . . Dragutinu Heilgšteinu je opet izmaklo tlo u občinskim službama. Tako je selo, nakon 24 godine vrludanja i nakon tolikog novčanog gubitka, ipak moralo o svom trudu i trošku saditi žir, koji je dosta puta već dobrano poniknut radi velike sunčane pripeke ne imajući zaštitnog hlada — i radi miševa stradao. A sve se je to godine 1876./77. ni sa stotim dijelom troška a sa potpunim uspjehom dalo učiniti, da je puk imao volje, imao pravoga gospodara. Tih 200 jutara opredieljenih za šumu ni danaske jošte nije podpuno pošumljeno, kao da je šuma kome dodijala ili da zajednica jošte malo njiva ima.

A zašto sam ja tu neugodnu stvar u obće spominjao i tako ju potanko opisivao? *Prvo zato*, jer će ta nova šuma trajati barem 200 godina, a ona jeste i ostati će *jedina* vučanska i u blizini Vuke, pak sadanji, a navlastito budući naraštaji, valja da znadu njezinu poviest, njezin težki početak, a *drugo zato*, što su sva druga sela u tom pogledu sto puta bolje, nego li Vuka, prošla. Tako na primjer: i za pašnjake i za šume dobili su šume sa hrastovima *Ponitovci* (na sámom pašnjaku bilo 4600 hrastova), *Beketinci*, *Širokopolje*, *Gorjani*, *Tomašanci*, *Bračevci* i mnoga druga sela. *Ponitovčani* prodali su odmah g. 1876/77. svoje hrastove za 136.644 forinte iliti 273.288 Kruna; *Širokopoljci* za 64.000 for. iliti 128.000 Kruna, *Tomašanci* za 82.990 for. iliti 165.980 Kr. *Gorjani* za 159.633 for. iliti 319.266 Kr., *Semeljci* za 98.000 for. iliti 196.000 Kr., *Koritna* za 100.000 for. = 200.000 Kr., *Mrzović*, koji nije šume odmah prodavao; za 158.000 for. iliti za 316.000 K., *Beketinci* g. 1879. za 60.000 for. iliti 120.000 K. a Vučani, koji su imali najljepše hrastove,

mogli su za nje još godine 1877. dobiti najmanje 120.000 for. a deset ili 20 godina kasnije bez dvojbe 400.000 Kruna. A kolika bi to pripomoć bila pri odkupu Krčevina, pri regulaciji Vuke i bara, pri gradnji željeznice, pri komasaciji itd. Jedan nesmotreni korak ne dade se više izpraviti, a sebičnost dragi Bog vazda, mà i u potomcima, strašno kazni.

Kako je potok Vuka neprestano obavijao selo Vuku, kako su mu njive i livade proticale tolike bare i mläke, a uz to se po tolikim šumama nalazili nepresušljivi vrtlozi, to je posve naravno, da su se oko sela vrlazale silne i velike zmije, a osobito s' proljeća ili ako se bare ni za najveće suše nebi presušile, takodjer i ljeti. Stari Vučani su čitave pripoviesti izvodili o veličini pojedinih zmija, a mogu reći, da nisu pretjerali. Ja sam sám s' proljeća i jeseni godine 1861. i g. 1863. vidio med vrbama kod Klaićeva gumna zmijurinu, koja je u promjeru mogla imati 7 ctm a bila duga preko 3 1/2 metra. Isto u Tabakovoj livadi i u istoj hutvajskej bari zmiju dugu preko 4 metra, ali tanju od one Klaićeve. — U Klaića livadi kod Ključa vidio je stari Franjo Filipović (tabakov) (+1859. god.) zmiju, koja, kada je plivala preko Vuke u Rastovac, rastavljaio se je pred njome šaš, kao da njetko gredu vuče. Ova se priča djeda Franje potvrdila gdne 1874., kada su kosci F. Böhma, koji je kroz više godina imao sav Klaića imetak u zakupu, pobjegli sa livade u selo, mà da su imali kod sebe pušku i svoje kose, jer su vidili u kablju kraj bunara dvije ogromne zmijurine, kojima su glave bile velike kao u manjega psa. A nalazilo se je u Ključu oko vrtloga još i posljednjih godina mnogo i mnogo zmija u dužini do dva metra, koje su bile kadre slomiti čovjeku ruku. — Uz Ključ osobito je Rastovac bio pun zmija, posebice tako zvanih *drvolaša*, jer po Ključu i po Rastovcu nije hodila marva. U Rastovcu nalazile su se 4 vrste drvolaša: jedna posve vitka a vrlo dugačka zelene boje. Ova je bila bezazlena. Druga ispod trbuha žutkasta a po leđjima crno modra. To je Eskulapova zmija, nepogibeljna, ali razdražljiva. Rado je boravila na drveću. Treća je bila bieložuta, postrance žuta a po leđima je imala crtež naličan otrovnoj rodjovki. Plazila bi mirno, ali ako bi se na nju navalilo, bila bi upravo biesna. Ja sam ju držao, da je to tako zvana »Balkan Naker«, koja je imala 2 velika zuba ne napried, nego natrag u čeljusti, pa ako i nije imala otrova u zubima, a ono

bi s njima jako izramila čovjeka, jer je se čovjek nije mogao osloboditi, dok joj nije glavu odsjekao i izsjekao, da ju s rane skinе. Četvrta je bila sivkasta, kao i naše bjelouške, ali odebela i duga oko dva metra, a kadšto i više. Ova je i nepozvana znala navaljivati na čovjeka, pače za njim i skakati. Ovi su se drvolaiš vrluzali po rečenim šumama od travnja do konca rujna, pa su onima, koji nisu vjerovali u njihovu veličinu, ostavljali svjedodžbu u svučenim košuljama. A naši nevjerujući profesori osječki išli su se uvjeriti na »Kologjvar«, gdje su u onom ritu i podrtinama staroga grada nalazili zmija, ispred kojih su bez kapi krvi bježali. — Manjih je zmija, osobito s proljeća, oko sela Vuke po livadama i barama bilo moguće viditi ne na stotine, nego na hiljade, bilo kako plivaju po bari, bilo kako se suncaju na livadi. Ja sam jih g. 1860. u društvu s' drugom djecom, kada smo tražili o Uskrsu kisealjaka u toliko spominjanoj Klaića livadi kod Ključa, vidio na obrežku šamca uz plot a u pustinju barem nekoliko hiljada, kako su se složile u hrpice, kako se slaže i prodaje šparoga ili zeleni luka na pijaci, pak se tam pri dopodnevnoj pripeki sunca grijale. — Svega je toga dakako sa krčenjem šikara i sa izsušivanjem bara nestajalo i nestalo. — Pravih otrovnica (ridjovka) nalazilo se je kod vlast. criepare (vis a vis bilježnikove podkućnice), gdje jih je bilo uprav riedkih debelih eksemplara, a nalazilo se i po njenim vučanskim baštama, gdje su ujedale najviše svinje, a redovito nisu bježale pred čovjekom, pače bi ga atakirale. Vučani su jih zvali »parte« radi one šare po ledjima.

Kako zmijs, tako je bivalo i riba po vučanskim barama. Pače bilo je godina, kada su ribe Vučanima bile glavna hrana; a Kopljari su imali svoje kolce i bubnjeve na vodi Vuki izmed Ključa i Jabukovca. Najobičnija su riba bili: šarani, štuke i karasi, (ovi u prekrasnim eksemplarima) nješto linjaka, baždareva, i bjelica. Druge vrsti nije bilo. Lovili su jih u bubnjeve, s mrežama, ali najviše sa »bacnjevima«.

Divljači je bilo također dosta, osobito zeceva po šumama i njivama, srne po Ključu i Rastovcu, vepara nikada a tako ni jelena, ali zato je po barama divljih pataka, čapalja, vivaka, ribarica i inih vodarica vazda na pretek; a po šumama, njivama, livadama i šljivicima ptica pjevačica i grabežljivica na hiljade i hiljade, pa svih mogućih vrsti, kojima današnji vučanski naraštaj jedva i imena znade.

Od zvierata bânili su se u vučanskom kraju u velikom broju kurjaci i lisice, pak jih se je i po bielom danu moglo

viditi; pače motriti vukove, kako pojedinci navaljuju na konje ili goveda, ili kako glavom bez obzira bježe izpred hrpe svinja. Jedino kod svinja nisu mogli pograbiti svoje žrtve, ali kod konja bi redovito ugrabili ždriebe ili pače zaklali ponosnoga ždriebca, koji bi tobože branio kobile, ždrebac i konje. Konji bi se na ime i kobile, osjetivši u blizini kurjaka, skupili u hrpu u okrug, pak bi u sredini složili glave i tamo spremili ždrebac a prema vani bi okrenuli stražnji dio tiela ter sa ritanjem nogu odbijali kurjaka, ako bi na koje od njih navalio. Ždriebac bi pako okolo njih u krug gzdavo trčao i hrmjicao, da jih tobože obrani. Vuk bi pako čekao, kada ždriebac u trku spusti glavu dole, i onda bi mu se sa svojim kljovima objesio o grkljan i ždriječac bi bio gotov. — Goveda bi se takodjer složila u okrug, ali glave prema vani, da ga tako mogu sa rogovima odbijati. Zato je govedče mogao samo onda zaklati, ako bi ga gdje god pojedince zatekao. — Najviše su kurjaci klali na osami ždrebac i ovce, koje bi se skoro same podavale njegovom klanju. Čovjek bi jih u ljetno doba mogao zateći u kukuruzima, kako na kojem širokom panju ili kladi spavaju, a noću ba ga u zimno doba mogao naći na krovu ovčinjaka, kako odbaciva slamu, da može izvući koju ovcu. — Mjeseca siječnja i veljače, u doba njihove kucaonice, moglo jih se je u Rastovcu, Ključu i Lipovcu viditi 6, 8 pače i po 16 u hrpama, kako noću zavijaju; ali se tada ni jedan lovac, ni samac ni u društvu, nije usudio da jih ide ubijati. Sa izsječnim šumama i sa izsušenim ritovima nestajalo je i tih krvopija, dok jim kotarski liečnik Dr. Franjo Labaš sa svojim lovačkim društvom u cijelom kotaru đakovačkom do godine 1904. nije posve stao na kraj. Uništio ih je trovanjem. — Lisice su se znale kao stalni gosti, dok su Vučani obilovali drvima i raznom gradjom u svojim šljivicima, nastaniti u kojoj hrpi te gradje, pak loviti živad na očigled domaće družine. Sada je već i njih manje, ali kako su lukave, neće se nikada dati utamaniti.

Stari su Vučani, kao i susjedi jim u Širokopolju i Bekećincima, obilovali sa voćem. Ljubav prema uzgajanju voćaka ponijeli su oni sa sobom iz Bosne, jer tamo i Turci voće osobito kultiviraju. Može se reći, da na Vuki nije bilo kuće, koja nebi u avliji, u toru i u šljiviku imala nekoliko komada debala od najplemenitijih voćaka, i to onih, koje su bile za naše podneblje i koje su mogle živiti 80—100 godina. Ja sam imena

svih tih voćaka godine 1877. poslao pokojnom našem botaničaru Dr. Bogoslavu Suleku, koji ih je god. 1879. uz pripomoć naše akademije publicirao u »Jugoslavenskom imeniku bilja«. — Stari Vučani imali voćaka ne samo oko kuće, nego i po livadama, po krčevinama, po njivama, a osobito kraj svojih koliba. Pače nalazilo se voćaka i po sáminim šumama. Domazetovi na primjer imali su ne samo voćnjak kod kuće, opet kod kolibe, posebni kraj Kopljareve livade, nego i na svim svojim krčevinama imali su krušaka Miholjača tako, da te Miholjače nisu sámi nikada brali, nego prepuštali, da jih bere, tko hoće. Isto je tako bilo i kod Andrinih (Velikih Čorapovića) u pogledu ljetnog voća na njihovom pašnjaku, koje je *slobodno bilo*, tako rekav svačije. Tabakovi (Filipovići) imali su kod kuće barem 40 raznih debala voćaka, kod gumna isto tako, a osobito kod njihove kolibe »Budžak« zvanom. Oni su redovito za same srčike iz Budžaka mjeseca studenoga u Osieku dobivali za dvaja kola 60—80 for. — A za ljetne kruške mogli su Vučani po deblu dobivati 6—12 forinti, i još je na pretek ostajalo voća, ljetnoga za jelo i za sušenje kalotina, a zimskoga za jelo i za turšiju¹⁴. — Uz plemenito voće osobito su gajili šljive. Malo koji Vučana da nije imao šljivika na dvije ili tri strane. Kopljari su na priliku imali dvijekačare sa kakovih 30—40 velikih kaca i dvije pecare, a znali su izpečiti preko 200 akova dobre i jake rakije. Sve nekako do godine 1870., pače i do 1880-e nije bio nitko željan voća; toga je počelo nestajati tek onda, kada su započele diobe zadružnog imetka i prema tomu započelo doseljivanje tudjinaca, jer tudjinac poginuo bi za voćem, ali voćaka nije trpio. U starije doba svi su skoro znali kalamiti, a mladje je učio prvi učitelj čestiti Tumuković; njegovi pak nasljednici nisu za to marili, dok nije pokojni Kühn opet započeo, a njegov nasljednik g. Vinko Rečkoš marljivo nastavio obuku kalamljenja.

Pismene izprave za *stanje duša* na Vuki sve do godine 1806-e nemamo: jer Čolnićev popis nabraja samo familije a ne duše. Tekar Mandićev šematizam od godine 1806-e veli, da

¹⁴ Mnogi Vučani imali su u dosta udaljenim vinogorjima svoje vinograde. Tako Tabakovi, Pavlovići, Palušići (Malčići) Andriini kod Vrbice, Kopljari,, Domazetovići, Klaići, Krnići, Andriini (opet) Jančiković (nekoliko riječi nečitkih — prim. priređivača), Vukota i Gašini.

je na Vuki bilo 408 duša, *Punitovcima* — 544, *Širokopolje* 319, *Beketnici*, Katol. 182

ešmatizam bisk. Sušića za god 1831. na Vuki bilo 434, Punitovci 610, Širokopolje 434, Beketinci 208.

Šematizam bisk. Kukovića za god. 1845. na Vuki bilo 501, Punitovci 612, Širokopolje 415, Beketinci 230.

Šematizam bisk. Strossmayera, za g. 1859 na Vuki 516, Punitovci 663, Širokopolje 439, Beketinci 212.

Šematizam bisk. Krapca za g. 1911: na Vuki 817, Punitovci 1004, Širokopolje 715, Beketinci 518.

Broja kuća na Vuki bilo je g. 1780. u svemu 29, a godine 1800-e svega 36. Godine opet 1860-e bila je 51 kuća, pa se med njima nalazilo i nekoliko starih, upravo iz dobe doseljenja, primjerice: Vračevića (Ivanovića), Kopljareva, Cvitića (Stipanova) i još njeke druge. Sa *godinom 1863-om* počele su diobe u malom, pa se stale dizati nove kuće na razciepanim podkućnicama, a stale i inače prestare kuće rušiti te zamjenjivati sa novim zidanicama i sa novim drvenjarama, ali već pod oriepom. Prva zidanica je bila velikih Čorapovića (Andrinih), pak Krnića, Rebića, Hoslingera, Krajnovića (Erdeža), Klaića, Kopljarâ, Domazetovih i njenih drugih manjih. Ali te nove velike zidanice kao da nisu zadrugama domijele osobite sreće, jer su se nabrzo stale trgati, a po tome i siromašiti.

Put od Broda preko Djakova u Osiek nije bio zidani, kameniti, nego prteni — zemljani. Tako je to bilo za turačkog vremena, a tako i za vremena oslobođenja. Tek iza sretno dovršenoga rata sa nasilnim Napoleonim I-im, kada je teško izkušani car Franjo I. sa caricom Karolinom godine 1818-e putovao od sela do sela po bivšoj našoj vojnoj krajini, naredio je, da se zidju cese, pa med ostalima i ona od Broda do Osieka, kojoj će zadaća biti, da provози trgovinu preko Slavonije u oBsnu i Sarajevo, a da bude i vojničkom cestom za svake slučajeve. Cesta se je počela zidati od Broda, pak je kod Trnjana pustila u zaledju stari turski drum kroz Topolje i Dragotin, nego udarila pravcem na Garčin, Andrijevce, Čajkovce, Vrpolje i Piškorevce do Djakova. Do Djakova je dospila istom godine 1835-e, do Tomašančkog briega g. 1841., do Vuke istom godine 1848., naprotiv stari drumu kraj Kuševca (pustare) pa sve do početka vučanskoga Plandišta, tako da je nova *zidana* cesta rastavila Plandište u malo i veliko, ter razdielila Raffajevu pastaru »Leniju« od šume »Panjika«. Zidana cesta dovršena je pod Osiekom istom *jesei* godine 1864.

Telegrafski stupovi sadjeni su i brzojavne žice nategnute su istom jeseni godine 1860-e sa postajama Osiek—Djakovo. *Pošta* je otvorena na Vuki godine 1839. ili 1840. Prvi poštar je bio Gj. Čelenković, oženjen sa seljačkom kćeri iz Kopljar-ske zadruge, od koje lozu vuče današnji Gašo Kopljar. Poštu je zadržao njegov sin Gjuro Čelenković sve do godine 1869., kada ju je preuzela zadruga velikih Krnića, koja si je držala izpitanog pošt. officijala. Kada su se Krnići podielili, razko-madali, preuzeo je poštu Martin Ribarić, do tada poštar u Starim Mikanovcima; a kada je taj oko godine 1897. otišao za poštara u Sriem u Pazovu, rukovodile su s njom njeko vrieme djevojke ekspeditorice, dok ju nije oko g. 1905-e pre-uzeo Josip Skavić; ali od tada nije pošta tolike znamenitosti, jer je otvorena 11. rujna iste godine željeznica, pak poštar odprema i prima poštu na željezničkoj stanici Vuka—Dopsin, a ne kao prije: u Osieku i Djakovu.

Kada je sa zidanom državnom cestom godine 1848. nači-njen bio preko rječice Vuke novi most, onda je država za nje-govo uzdržavanje podigla na početku mosta od sela Vuke na desno *maltaru* (malu sobicu), pak je maltar danju noću po-birao maltarinu od svih prolaznika — osim Vučana — i to za obična kola 2 novčića sa teretom 4 novčića. Malta je obstojala sve do godine 1870-e.

Obćinsko poglavarstvo uvedeno je na Vuki oko godine 1835. za sela: Vuku, Širokopolje, Beketinca, Ponitovca, Gorjane, Tomašance, Ivanovca i Viškovca, kojima valja pribrojiti i tri nova sela naseljena godine 1880-e: Josipovac i Jurjevac ter Krndiju naseljenu 1882/83. Ta su se sela držala u liepom i složnom skupu, dok se pod vladavinom bana Khuen-Heder-varya nije zažalilo i podupiralo cjepkanje občina u malene občine, a to sve u stanovitu svoju svrhu, što je hrvatski ne-uputni elemenat jako oslabilo. Prvi su se odciepili g. 1890. Gorjani sa Tomašancima i Ivanovcima i tako počeli sačinjavati jednu občinu, dočim su župu sačinjavali već od godine 1716-e. Godine opet 1892. odciepili su se Viškovci, ter sa selima Forku-ševcima i Vučevcima iz semeljačke občine stali sačinjavati jed-nu upravnu občinu u Viškovcima. To je bilo provedeno pod kotarskim predstojnikom Stjepanom Kenfeljem. I napokon godine 1895-e odciepiše se pod predstojnikom kotara Zvonimi-ra Žepića Ponitovci sa tri nova sela: Josipovcem, Jurjevcom i Krndijom, sa sijelom občine u Ponitovcima. Tako ostadoše u upravnoj občini Vuka samo Beketinci i Širokopolje. — Prvi je občinski bilježnik bio *Mijo Silagyi*, nekakao do godine 1842.;

kada je ovaj otišao za bilježnika u Semeljce došao je na Vuku za bilježnika *Pavo Pavić*, a kada je opet ovaj g. 1852. preuzeo bilježničko mjesto u Semeljcima, došao je na Vuku za bilježnika *Dragutin Vinček*, bivši u oči magjarske bune 1848/49. djakovački klerik. Vinček je — mislim — služio do god. 1895. i navršio preko 40 godina službe, otišao kao pensionirac u Osiek, gdje je u par kratkih godina umro. Zamienio ga na bilježničtvu njeki *Jakob Wursler*, koji je g. 1900-e sa službe bio dignut a došao za bilježnika *Nikola Fadiljević*, koji ostavivši na Vuki ugodnu uspomenu, prešao je godine 1902-e u sriemsku županiju, sahranivši prije na Vuki sina osmoškolca osječke gimnazije. Od godine je 1902. na Vuki bilježnikom g. Rajmundo Kesterčanek, koji i sada upravlja sa občinom.

Do godine 1873. rukovodili su obćinske poslove samo bilježnici, a na poslugu su imali jednoga momka i dva četnika za očuvanje reda po područnim selima. Pod vladom bana Mažuranića počеше i seoske obćine dobivati načelnike pak je *prvim* vućanskim načelnikom bio starešina velike zadruge Fabijan Milanović iz Ponitovaca. Godine 1875. dobila je obćina stalnoga pisara, a pod vladom bana grofa Ladislava Pejaćevića blagajnika a bana Khuen-Hedervarya i ovrhovoditelja. Narod najbolje znade, da li mu je to služilo za napredak ili nazadak, a osobito mu je škodilo, ako je bilo trvenja med načelnicima i bilježnicima, pak su siloviti načelnici ostavili težkih tragova svoje žalostne uprave.

Vlastelinska šumarija bila je uvedena još pod biskupom Franjom Matejom Krticom, dakle pod konac XVIII-a stoljeća i obstojala je sve do godine 1880-e, to jest, dok nisu bile izsječene sve šume, osim Ključa i Požarika, a te je od onda, pa sve do sada nadzirao i nadzire nadlugar u Ponitovcima i šumarski pristav iz Djakova, doćim obćinske šume nadziru kr. kotarski šumari.

Još su spomena vñjedni i njeki drugi doživljaji vućanskoga stanovništva, pak ću spomenuti i nje.

Godine na ime 1848/49. (za mađjarske bune) prinio je sav hrvatski narod mnogo žrtava za obranu domovine i prijestola Habsburg-Lotarinžke dinastije, pa su ih prinijeli i Vućani. — Kada su Osječani, većinom pristalice Magjara, nastojanjem vlastelina grofa Ladislava Pejaćevića, baruna Gustava Prandau-a, Ignjaca Mihalović feričanačkoga, a osobito lukačkoga paroka Eduarda Talliana, spremili Slavoniju, posebice županiju virovitičku, da odciepe od Hrvatske a pripoje Ugar-

skoj, sazvao je tadanji podžupan Ljudevit pl. Szalopek, gorljivi košutovac, županijsku skupštinu za 30. lipnja 1848. u Osiek. Na toj su skupštini velikom većinom zaključili: da grad Osijek i županija virovitička neće slati svojih zastupnika u Zagreb, nego u Peštu i da odriču svoju poslušnost banu Jos. Jelačiću, a da priznaju svojim gospodarom carskoga komesara (inače Košutova doglavnika) Hrabowskoga, što znači: da se žele kao županija pribrojiti županijama Ugarske. To je dakako bilo izdajstvo na vlastitoj svojoj domovini i na jadnom našem narodu. Ali takvi su bili onda osječki matadori, većinom razne dosele Niemci i Magjari. Na toj skupštini bilo je mnogo skupština seljaka iz obližnjih sela, pa jih je bilo i s *Vuke*, koji su radje povjerovali magjaronima Osječanima, nego svome bratu Jozeti pl. Jankoviću de Granica iz Gorjana, koji je odvrćao skupštinu od takova izdajničkoga zaključka i molio, da barem pričekaju, dok se vidi, kako će se stvari u Beču i Zagrebu razviti. Jedino Čepinci i Srbi u obće iz okolice, pa i Djakovci u Djakovu obližnja sela stajala su uz Jankovića. . . Dne 22. listopada 1848. zauzeo je Košutov general Kazimir grof Baćanji, izdajstvom baruna Jovića, tvrdjavu Osiek i spremao se odande navali ti i zauzeti srednju Slavoniju, dočim će u Sriem provaliti druge čete i operirati iz Pterovaradina. Jelačić je opet naredio svoje vjerne graničare, da operiraju iz Slavonije i proti Osieku i proti Petrovaradinu. General grof Lav Nugent imao je zauzeti Osiek. U drugoj polovici studenoga 1848. došla je banova vojska u navodnu magjaronsku (Košutovu) Vuku, jedno da ju kazni, a drugo da odatle operira sa južne strane proti Osieku i zaprieči put magjarskim četama iz Osieka u unutarnjost Slavonije. Na Vuku je došao kapetan *Turina* sa jednim bataljonom Petrovaradinaca. Odmah je naredio Vučane i seljane iz obližnjih sela, da kopaju šamceve, obkope i načinu tako formalnu zemljanu utvrdu. Za tri nedjelje bio je čvrsti logor gotov i u njega se smjestile 2 satnije Križoka t.j. gjurgjevačko-križevačke regimente, a po selu Vuki pako sav bataljun Petrovaradinaca, koji su na daleko poznati radi svoje razuzdanosti i silovitosti. Vučanima su, kao tobožnjim Košutovcima, najjeli sila štete i nasilja, dok jih nije obuzdao nadporučnik Obrkić, rođeni Sikerevčanin. Tom sgodom bili su kao glavni Košutovci označeni: Domazet Nikola, Eljugić Nikola, Filipović Antun, Klaić Petar, Kopljar Mato i Malčić Marijan. Svi su ovi banskom naredbom izgubili izborničko pravo, a djed Petar Klaića i djed Mato Kopljar kao glavni bundžije odpremljeni u Zagreb u zatvor, a Marijan Malčić u Osijek. Ovaj je u brzo

bio pušten na slobodu, ali ona dvojica iz Zagreba tekar na drugu godinu, kada se dokazala njihova nedužnost. A svemu je zlu bio kriv Fabijan Rebić i Róko Malčić, koji su bili na onoj zloglasnoj županijskoj skupštini 30. lipnja u Osieku i u ime Vučana izjavili pristajanje uz Košuta, a ipak kasnije kada je vojska pirs pjela na Vuku, objedili druge, nedužne ljude. Da se je stvar tako izvela, to sam kao djače toliko puta slušao iz usta starijih ljudi, koji su krivili samo Fabijana Rebića i Roku Malčića, te mlitavog notaroša Pavića, koji nije htio istine braniti. Dne 9. prosinca 1848. dobila je vojska od generala Todorovića nalog, da ostavi Vuku i da se povlači k Čepinu i k' Osieku. Tako je Turina sa svojih 700 Petrovaradinaca ostavio Vuku — ostavivši nješto vojske da čuva logor — i krenuo prema Drženici-Tenju, a ostalih 5 satnija (2 križoka a 3 se-režana-crvenkapa pod kapetanom Weissom) krenulo je prema Čepinu. Dne 19. prosinca provalili su Magjari iz Osieka i na početku Čepina izmed drumu i one šume s desne strane (dakle na onom prostoru, kojim danas željeznica juri) razvila se žestoka bitka, u kojoj su Hrvati brojem *deset puta* slabiji pobiedili Magjare. Početkom veljače 1849. unišle su graničarske čete u gornji grad Osiek, a već 14. veljače predala se i tvrđava opet u hrvatske ruke, i tako je nestalo poslednjih soldata iz vučanskoga logora i sela Vuke. Mjeseca kolovoza 1849. skršena je magjarska sila kod Villagošće blizu Arada, ali samo za vrijeme od 18 godina. Vučanima je ostavila ta buna žalosnu uspomenu, pa da nisu bili čudi mirne, kako u obće jesu, to su uz velike materijalne štete, mogli mnogi i mnogi platiti glavom, ako prem je desetak njihovih sinova vojevalo pod slavnim Radeckim u sjevernoj Italiji za cara i za dom.

Godine opet 1867. dne 31. listopada, dakle u predvečerje Svih sveti, raznio se kao munjom nošeni glas: da Krnići i Rebići u koritu suhe Vuke kod Tučeljka *kopaju dukate*. Po podne na ime toga dana naišao je Rebićev svinjar u suhoj bari na dva sjajna dukata, koja su izrovali njegovi svinji, pa ne imajući kod sebe nikakvog orudja, s kojim bi dalje kopao, ode do blizu se nalazećih Krnićevih težaka, koji su orali njivu za sijanje žita i zaište od njih budak. Krnići se odmah dosjete za što on kao svinjar treba budak, jer je prije dvije godine i njihov čobanin na istom mjestu naišao na jedan dukat, pak ostaviše obadva pluga i poletiše na dotično mjesto i kada doista iskopaše nekoliko u zemlji razasutih dukata, otrča jedan kući po lopate i motike. Za čas se nađe tamo sva kuća Krnića i Rebića, a već u mrak potrkaše i mnogi Vučani, da pri svjetlu

svijeca kopaju blago. Nego osim Krnića i Rebića nije drugi nitko našao ni jednoga. Po kazivanju tadašnjeg bilježnika Drag. Vinceka našlo se je oko 300 komada dukata, jer se pravi broj nije dao ustanoviti, počem su ljudi tajili, bojeći se da jim oblast neće dukate oduzeti. Ja sam vidio te dukate. Bili su venecijanski iz dobe nesretnog dužda Marina Faliera (+ 1375.) pa to od čistoga zlata, jer su se vrlo lako pod prstima savijati. G. Vincek je kúpio jednoga i poslao hrv. nar. muzeju u Zagreb, gdje će i danas biti u numizmatičkoj zbirci. Vučani su svoje dukate krádom prodavali židovima i zlatarima po Osieku i primali 4 forinta po komadu. I ja sam htio kupiti i davao 5 for. ali nisu dali, misleći u Osieku više dobiti. — Ali što je najglavnije u toj stvari, jeste: da su stari Vučani još za moga djetinjstva govorili da u tristoljetnoj već posve šupljoj topoli, koja je upravo tamo kraj obale Vuke stajala, njeđa u vršiki imade sakriveno blago. Tu su topolu nekako godine 1862. pastiri pri dnu debla, a bila je već sva šuplja zapalili, pa kad joj je pridanak izgorio, srušila se u baru (Vuku), koja je taj par bila puna vode i nije se kroz nekoliko godina osušila, tako je i topola izirunila i dukati se razasuli po blatu. — Drugaćiju su opet tradiciju tom sгодom govorili beketinački Srbi, na ime, da je njihov gospodar, Turski aga, jašio na konju k svome prijatelju agi u Dopsin, pa kako je gazio preko Vuke, a konj mu i on sám došao u pogibio da se ne potope, da mu je nekako u toj trzavici ispala kesa puna dukata u vodu, koje nikada više nije našao, jer u staro ono doba Vuka nije nikada ni presušivala. Dali je ova ili ona starinska predaja vjerojatnija, nije naše istraživati, nego samo ustanoviti, da ta obćenita narodna pričnja nisu uvijek tek mašta i priča, nego često puta živa istina.

Njekako godine 1886. počela je *regulacija Vuke* od Vukovara, to jest njenog ušća u Dunav, pak dalje k njenom izvoru prema Bračevcima, Pavučju. Od Dopsina t.j. od vrh Ključa, pa do Klaićeve livade, odnosno do kraja šume Ključa, regulirana je godine 1897. a godine 1898. imala se je regulirati od Ključa kraj sela, pak tamo do Toka (Pošinaca) a ako moguće do sâme ćuprije. Meni su Vučani na moje upite odgovarali, da se je sve od vrha pa do kraja Ključa regulirala tako, da taj novi kanal, to jest novo korito ide sasma uz Ključ i ostavlja pustarama Kastenbaum-Popovićevoj svu ostalu širinu

bare; i da će se tako godine 1898. regulirati od početka Ključa (t.j. Klaićeve livade) izpod njihovih njiva, izpod sela i opet izpod njihovih njiva do Tokova ušća, gdje prestaje vučansko-čepinska međa. Ja sam jim rekao, da je to velika nepravda i ako se to dalje tako provadalo bude, da će oni izgubiti mnogo svoje zemlje, a pogotovo da će u svojim podkućnicama biti kao u zatvoru, jer da to ne smije dalje tako ići, počem je narodni dobroćinac veliki biskup Strossmayer prigodom segregacije 1876. njima *sve kolike bare*, koje bi inače imale pripasti vlastelinstvu, poklonio i da samo radi toga nije vlastelinstvo prosvjedovalo, kada se je novi kanal kopao tik uz rubove Ključa, a ne po pol bare. Moj šurjak odvjetnik Mato Šabarić (+1909.), tadanji vlastelinski pravni zastupnik, naputio me je da jih uputim, ter još za vremena protestiraju proti daljnjem kopanju kanala uz njihove njive i podkućnice, nego neka kanal ide po pravoj međi, to jest po sredini korita. Uslied njihove pritužbe izašla je mjeseca veljače 1898. velika komisija (podžupan Chawrak, osječki kot. predstojnik, županijski inžinir, tri člana ravnateljstva za regulaciju Vuke, dotična dva trgovca (Kästenbaum i Popović) načelnici i zastupnici Vuke i Dopsina, a od naše strane kot. predstojnik Žepić, kot. inžinir Römer, vlastel. ravnatelj Čačinović, advokat M. Šabarić i nadšumar Drag. Nanicini), pak je ta komisija, ma i *težka srca* morala Vučanima pravo dati, da se odsele naime imade kanal kopati neprestano *sredinom* bare, uslied čega je Vučanima prištedjeno barem kakovih 50 jutara dobre paše i zemlje. Meni su gospoda za tu ljubav prema našem seljačtvu platila na saborskom izboru 6. XI. 1901-e tako, da sam od 1200 izborničkih glasova dobio jedva 157 glasova i to Vučanskih, Beketinačkih, polovicu ponitovačkih i trećinu gorjanskih. Nije me to bolilo, jer pravi prijatelj puka i treba da trpi za svoj puk, kako je i Isus trpio za sve čovječanstvo; ali me je bolilo, što me Vučani nisu u drugom dijelu te regulacione raspre poslušali, na ime, što nisu tražili od Popovića i Kästenbauma odštetu za ono zemljište, što su ga nepravednom regulacijom izpod Ključa dobili, a toga je zemljišta konstatovano 22 jutra. Da su cijenili jutro samo 300 K. dobila bi njihova zemljišna zajednica 6600 K. i to bi jim ta dva pustaraša dala bez processa, a da su digli parnicu dobili bi i preko 8000 Kruna. Ali Vučani ne htjedoše toga svoga prava tražiti, jer ih je bilo u sjednici nekoliko, koji su govorili, da se nije dobro s'takima bogatašima upuštati u parbu, jer da bi jih parnica mnogo stajala, a mogli bi ju i izgubiti. Što se među tim nebi izpunilo, ali je igrala i kod tih mudri-

jaša ulogu »Ausi sacra fama«. A nije se tome ni čuditi kod seljana, kada zlato igra veliku ulogu i kod velikih i otmenih.!

Na Vuki je uslied zakonske osnove od g. 1874. *izborno mjesto* za 70-i kotar hrvatskoga sabora. Na taj kotar spadaju občine: Vuka, Ponitovci, Gorjani, Bračevci, Drenje, Gašinci (sàmo selo), Viškovci (također samo selo) — sve iz đakovačkoga upravnoga kotara; zatim Čepin, Harastin, Ernestinovo i Retvala iz osječkog upravnog kotara. Biraju dakle 4 narodnosti i četiri vjeroizpoviesti, pa hrvatski elemenat ostaje u manjini.

Godine 1907/1909. provedena je na Vuki *prisilna komasacija* zemljišta, prisilna jer ju je želila i tražila znatna manjina posjednika, na ime Dr. Stjepan Gojtan, liečnik iz Osieka, koji si je nakupovao zemalja na Vuki, pak Kästenbaum, Šandor Popović iz Osieka, također iz istih razloga, ter njekoliko doseljenika Niemaca. Posjednici Hrvati su načelno bili proti komasaciji, jer 1-o ona stoji mnogo novaca; 2-o jer ona sužuje marvogojstvo, počem nijedan Hrvat-Vučanin nema više toliko svoje vlastite zemlje, da bi sàmo na njoj mogao uzgajati marvu, a bez marve mora naš čovjek propasti, 3-će što će poslije 20—30 godina te komasirane zemlje bud ženidbom t.j. baštinjenjem, bud prodajom opet biti razkomadane, i 4-o što će tüča (led) pojedincima uništiti sav prirod, jer je dokazano, da led obično pobije jednu stranu, a drugu poštedi, radi čega da je bolje, ako svaki imade i na ovoj i na onoj strani posjeda. Ali je kr. komasaciono povjerenstvo županije virovitičke u smislu § 27. zakona od 22. VI. 1902. odlukom svojom od 9. srpnja 1907. komasaciju dozvolila. — U komasaciju je povučeno *1750 jutara*, mimo urbarijalne šume i mimo pašnjaka. Od tih 1750 jutara odpalo je kao vlasništvo djak. vlastelinstvu 138 jutara, jer je njegovo i bilo; na Vučane starosjedioce *sàmo 736 jutara*, a na doseljenike i osječke *pustaraše 876 jutara*. Doista za pràve Vučane vele žalostna slika gdje preko polovicu težkim trudom stečenoga svoga zemljišta moradoše odstupati tuđincu, dakako svojom krivnjom; a još žalostnijom izilazi ta slika, kada se uzme: da je na tih 736 njihovih jutara u času komasacije bilo uknjžienoga duga 65.817 K. 98 fil. i barem 5000 K. odvjetničkih i sudbenih pripadaka, čemu valja još nadodati u najmanju ruku 15.000 K. mjeničnih i privatnih kod trgovaca i obrtnika njihovih dugova, tako da se može reći: da potomci starih Vučana već ovog časa nisu vlasnici većega kompleksa zemljišta od 500 jutara. Pri tome raspu imetka starovučanskoga kao da su najviše stradali, gotovo na ništa spalj, ako se uzme

u obzir njihov imetak još godine 1870-e potomci zadruga: Andrih (velikih Čorapovića), malih Čorapovića, Rebića, Malčića (onih gore kod obćine), Doboša (Magjarevih), Doboša (Jančikovih), Biškića, osobito Filipovića (Tabakovih) i još njenih Krajnovića. Sav su si imetak sačuvali jedino Kopljari, valjda zato što su se istom prije desetak godina i to bez fiškala podielili; prilično još Krnici, Domazetovi, Prdežovi, Marinovići i Andrijanići.

Kao epilog završetak — cijeloj ovoj i starijoj i novijoj povijesti sela Vuke, u kojoj su se, kako vidismo, izmjenjivali i veseli i žalostni dani, opisati ću evo *dobu njegova najvećega blagostanja*, eda mlađji i najmlađji naraštaj barem kao u magli mogao viditi i upoznati zlatnu onu dobu, koju su stari dripe od Plehana, pak njihovi sinovi i unuci svojom marljivošću, svojom štednjom i svojim krjepostnim životom, spremali i predali praunučadi svojoj. Zlatno to doba razvilo se je od prilike početkom godinâ 1860-ih i trajalo je do godine 1876., pače i dogodine 1882. jer onda je tek započelo doseljivanje tudjinaca, i to najprije Bunjevaca i Šokaca, pa se činilo, da će oni svježe krvi iztrošenim Vučanima donijeti, ali tome nije bilo tako, jer je od godine 1890-e počelo doseljivanje stranaca drugog običaja i jezika u tolikoj mjeri, da je cijelo selo počelo dobivati novu sliku, novo lice.

Rekoh: da je med godinama 1860. i 1876. bilo najveće blagostanje, jer su tada Vučani starosjedioci imali najviše *zemljišnog posjeda* (tek jedna sa 12 jutara urbar. zemlje, jer je bila lijena krčiti arendašice, ali i ta je g. 1872. izumrla); jer su imali u izobilju pokretnina a niti *novčića* uknjiženog duga. Tada su se počele zidati i uzidale se nove lijepe kuće; tada je svačije dvorište obilovalo lijepim sgradama tako, da nije bilo ni najvećeg siromaka, a da nije imao s kućom skupa barem tri ili četiri zgrade. A ostali gazdaši, kakovih je onda u selu bilo vrlo mnogo, imavali su jih kod kuće u prostranom dvorištu i u *toru* najmanje po 5, gdje koji i po deset; a gdje su onda još zgrade na guvnu, kod koliba? Pa sve krcato ruhom, odijelom, živežom, gospodarskim orudjem i sudjem, te marvom svake ruke. Na primjer Kopljari su imali dvie pecare, jednu kod kuće, a drugu u šljiviku kod guvna, a u kačarama jim toliko kaca, koliko jih nije imao ni čepinski spahija; u pivnici toliko buradi, pune sa rakijom i vinom, koliko valjda ni u

jednog birtaša cijele županije. — Izuzam najviše osam siromaških kuća, nije bilo ni jedne druge a da nebi tečajem cijele godine imale rakije, slanine i u obće omršaja. Pećenica (t.j. svinjče) na badnjak pekla se je *mimo dviju kuća* u svačijem šljiviku, većinom po dvije, po tri, prema broju družine, jer se je svaki htio naužiti sve do tri sv. Kralja; a o Nikolju tuklo se (Vučani nisu onda klali, nego sjekirom u čelo tukli) bravaca prema potrebi kuće; pa i ona najsiromašnija. — Kopljarevi u ono doba, a već i od prije 50 godina, nijesu nikada jeli žito od tekuće ili prošle, nego od predprošle godine, a peklo se je kod njih *svaki* dan 16 kruhova. Zato je išlo po okolnim selima kao priča od usta do usta »da Kopljara ne može ni led utučiti« a mnoga gospoda su, za svoga boravka u selu, išla gledati tu peć, koja toliko kruhova svaki dan peče. Nalično se je sa žitom postupalo i pod velikih Krnića i kod Andrinih. — *Koparve* sva-kovrsne bilo je na Vuki tada valjda toliko, koliko danas polovica đakovačkog kotara ne ima. Nije bilo kuće, koja nije imala barem dva konja i koje ždriebe, a takove su bilo samo Cvitića (Stipanovića) i malog Krajnovića (Badžina) za crkvom, dočim su sve druge imavale više, pače na pretek te plemenite životinje, osobito koji su imali po 2, 3, pa čak i 4 sprêga. N.pr. kod malih Čorapovića, koji se nisu računali med prave gazdaše, poginulo je g. 1862. koje konja koje prekrasnih kobila ravno 16 komada, a još im je ostala kobila i nekoliko ždrebadi. — Po gotovo su Vučani obilovali sa *rogatom marvom*-govedima. Neću spominjati samo Kopljara, koji je vazda imavao 70 do 90 odraslih komada goveda i junadi (pače i do časa diobe 70); svake godine odhranjivao po 12 telica i za nje imao posebnu livadivu, i tri pluga a u svaki upregnuti po 6 volova, nego ću reći da su i ostali imavali — osim skrajnje sirotinje u tri kuće — prilično goveda. Tako Krnići su blizu Kopljaru, pak se redali: Domazetovi, Andrini, veliki Klaići, Filipovići, Jančikovi, Pavlovići, mali Čorapovići, Malđići, Biškići, Fran-celovi, Prdežovi i ostali dalje, kod kojih bi se nalazilo 15 do 40 komada volova i junadi sa dva ili sa jednim plugom a sve sa tri jarma (6) volova. — Valjda ljepše slike nije bilo moguće u gospodarstvenom obziru gledati, negoli, kada su se iza puštenih strnjaka vučanska goveda oko jedanaeste pred podne vraćala s paše zajednički sa svojim govedarima kući na vodu i na plandovanje, da jih onda opet oko treće po podne iztjeraju na strnište. To su bile stotine volova sa širokim rogovima (Podolske), koje su stotine lako stizale, pače i prestizavale hiljadu. Za vrieme puštenih strnjaka birali su pastiri svoga

kneza, kojega je vlast trajala 4. nedelje, pak je mogao nevaljale govodare dati izbatinjati. — U ono doba oralo je na Vuki na konjima kao spreznici samo 5 kuća, dočim svi ostali — a bilo ih je tada 52 kuće — na volovima, tek najsiromašniji sa 4 vola.

To, što je rečeno o volovima, valja reći i o svinjama. Upravo nije bilo kuće u selu, koja nije odgajala svinje barem sa jednom, dvije ili tri krmače. Kopljar je o Fabijanovu, dotjeravši iz žira, znao u Osieku samih godišnjaka prodavati po dvije ili tri stotine, a opet o Gjurgjevu barem 150 komada u Đakovu. A tako je bivalo i kod Krnića, pa i kod drugih, dakako u manjoj mjeri. Za to su oni i izdržavali svoje kolibe na rubovima šuma. Goveda i svinje i jesu bile u ono, kao i u starije doba, *jedini novac*, kojim su Vučani podmirivali poreze i ostale gospodarske kućevne i osobne potrebe, jer za onda nisu oni prodavali hrane, počam su ju trebali za sebe i za marvu svoju. U imućnijim kućama (Kopljara i Krnića) novac se je iza marvenog vašara dijelio med oženjene parove i udovice a u drugima bi opet kućama starešine dovozile skoro puna kola obuće, kožuha, abađžinskih haljina, pamuka itd. — Oko godine 1863. kada su Bunjevci i Šokci u Bačkoj stali prodavati svoje ovce, jer jih tamo doseljeni Niemci nisu trpili, počeli su si jih namicati Vučani. Prvi je bio stari Nikola Hoslinger, za njim su slijedili Krnići, Rebići, Kopljari, Andriini i drugi. Vladala je tada rečenica: »Otiraj ovce, donesi novce i dotiraj ovce«, što će reći: odvezi vunu, prodaj vunu i opet ti ostaju ovce. I doista! Ta se grana marvogojstva u brzo sjajno izplatila. Krnići su upravo onda stali obilovati novcem i nadmašili su njime svakoga, a tako i Hoslinger, i onda su si počeli zidati lijepe kuće. Krnići i Hoslinger znali su jih imati do blizu hiljadu, Kopljarevi do 500; ali kada je nestajalo paše, kada je za vlažne jeseni i zime stao ovce harati metilj i druga pošast, umanjivao se je i njihov broj, a uništio, kada su se zadruga diobom razkomadale. — Kopljari i Domazetovi držali su još i koze. Prvi su jih imavali oko 120, a drugi oko 80 komada. To je još bila pasmina, koju su njihovi stari iz Bosne dotjerali. Mlijeka je u tim kućama bilo toliko, da su s njime redovno hranili ne samo djecu, nego i prasce i telce, a sa sirom pse.

Kopljari su godine 1861. ženili u jedan dan 4 momka i to ljeti na same Duhove, kada je drugdje već i hrana i piće išla na manjak, a valjalo je tračiti svatove nesamo kod kuće dva tri dana, nego iu četiri dievojačke kuće. Godine 1862. i

1863. bila su jim u kući 24 oženjena para, te su brojem bračnih parova i brojem duša bili najjača zadruga u cijeloj Đakovštini. Svaka struka gospodarstva imala je svoje ljude i dječake; pa jim je za to gospodarstvo na 150 jutara posjeda i kraj onolike marve uprav uzorno napredovalo. Ljudi oženjeni su (a ženilo se sve do g. 1868. sa navršenom 16-om godinom, a od te godine sa 18-om) svi jeli pri zajedničkoj trpezi u velikoj sobi, a u drugoj, gdje su prebivale udovice i djeca do 16-e godine, jele su sve žene i sva djeca, a djece nije bilo nigdar manje od 25 ili 30-tero. Za večere bi se, prije nego li bi se družina stala razilaziti, digao starešina i izdao zapovijed za sutrašnji rad, kuda će na ime i na što će koje. Tako mužkima, tako i ženskima, pače i dječacima, koji su bili izpisani iz škole. Reduše bi pastirima još u praskozorje podijelile kruh a starešina narezao sira i slanine, kako je već bio postni ili mrsni dan. — Iste se je red obavljao i u drugim većim zadrugama sela. *Poslušnost je i točno* obdržavanje reda bilo uzorno, pak je to najviše i održalo naše zadruge kroz nekoliko stoljeća. Kada je toga počelo nestajati, a zadrugari se stali više brinuti za svoje *osebce*, nego li za kućanski zajednički imetak, počese i zadruge nestajati.

Kada je godine 1883-će, mjeseca lipnja na prolazku na Balkan (Srbiju, Bugarsku, Bosnu) boravio je u Đakovu kod slavnog našeg Strossmayera glasoviti francuzki učenjak *Emil Lavaley*, sveučilištni profesor u Liegu, a sigurno prvi nacionalni ekonom oijeloga prošloga stoljeća, zaželio je viditi naše zadruge. Biskup ga je, po mom savjetu, povezao u Širokopolje i na Vuku, a bila je na sreću nedjelja. Uveo sam jih u Matančevu (velikih Mandića) kuću, gdje su nam Širokopoljske djevojke odpjevale ljeljačke pjesme, a na Vuki u Kopljarevu i u Svržića (Pavlovića) kuću, jer je Lavaley zaželio viditi i manje bogatu zadrugu. Bio je dakako svuda liepo primljen, jedno već radi biskupa, koji je iz Kopljareve kuće g. 1859—61. imao pedinteru i u Kopljarevoj kući više puta bivao, a drugo i radi mene, koji sam s' tima kućama kumovao. Lavaley je sve točno pogledao, kako u kuhinji i u velikoj sobi, tako po kije-rima, hambarovima, pivnicama i kačarama; pa kada je vidio u sve tri kuće da imaju dosta i predosta za življenje, a uz to još na polak skiepe, bolesne i iznemogle čeljadi, pa čuo da u kući njihovom neradu nitko ne prigovara, nego da sva zdrava družina složno sve kućne i ostale poljske poslove bez njih i bez zamjene njihove obavlja, pače da jih kuća izdržava i odieva, uskliknuo je: »*Ta Vi Hrvati imadete instituciju tako dobru*

i savršenu, kakove ni jedan um nije u stanju zamisliti! Kada bi mi u Belgiji i u Francuskoj imali takove zadruge, kao što jih Vi imadete, prestalo bi kod nas socijalno pitanje, koje nam eto stotine jada zadaje i svaki čas revolucijom prijetiti. — Siroma Lavaley, koji je svoje izvide u Širokom polju i na Vuki temeljito opisao i protumačio god. 1884. najprije u prvoj reviji (novinama) ovoga svieta, u »Revue des deux Mondes« (Pariz), a poslije opet u posebnoj knjizi o »Balkanu« izdao, nije onoga časa ni slutio, da hrvatski pravdoznanci i zakonoše naši drugačije misle, nego li je on mislio, jer su oni još godine 1874. u saboru stvorili, a g. 1876. upodpunili zakon, koji nije išao za očuvanjem i unapređenjem naših zadruga, nego da jim donese što brži razsap i potpunu propast. On je dao slobodu samovolji pojedinih zadrugara, pače i žena, ter je pojedina mogla raztepti proti volji svih ostalih cijelu zadrugu. Taj je zakon između ostaloga otvorio nove izvore zaslužbi odvjetnika, mjernika i ostale druge gospode, ali je hrvatski puk uništio. Istina, 15 godina kasnije uvidio je sabor tu pogrešku, pak je godine 1889. izpravio zakon od 1874., ali je već bilo prekasno, jer su se zadruge dotle skoro svuda razteple, a u samoj Vuki od postojavih 30 zadruga, bilo jih je tada tek pet. — Naši zastupnici, u obće govoreći, nisu živili i ne žive u narodu i s' narodom i za to ne poznaju u tančine njegove potrebe, a tako će bivati uvijek, dok se zastupnici ne budu birali iz svih slojeva i iz svih stališa u narodu, kako to biva u mladim kraljevinama Srbije, Bugarske i Rumunjske, a ne samo iz stališa odvjetnika, novinara, u obće iz inteligencije, kako to na žalost kod nas biva.

Da su zadruge svuda, pa i kod nas na Vuki tako lijepo cvale i da je zavlдалo obćenito blagostanje, najviše je pripomagala radinost i marljivost, te štedljivost i uzdržljivost našega svieta. U zlatno ono doba, i prije njega, nije se vidilo na Vuki u posleni dan niti jednoga čeljadeta, da bi na sokaku bez posla sjedilo, pače i sami curetci, koje su išle u školu ili istom ostavile školu, stidile su se sjediti i vezti na sokaku, nego bi taj posao radile po svojim dvorištima. U mило ono doba rano se je ustajalo, ljeti u tri a zimi u pet ura, pak bi svitanje zore nalazilo čeljad već u polju ili na guvnu, a težaci bi se oručii do ručka (Früstück) već umorili. A kako je istom u ono vrijeme bilo teško raditi? Nije se sijalo sa plugom i pod plug, nije se okapalo ili zagrtalo s plugom, nego sve s rukama, motikama, pak pri hladnom vjetru i sunčanoj pripeki a po tvrdoj zemlji. Nije se onda žito i ječam kosio, nego žeo, pak je žetva trajala

do tri nedelje uza sve, što su se još žeteoci najimali od Šokaca i Šokica sa Batinske skele tj. iz Berga, Santove, Morištera itd. Košenje žita su uveli tek doseljeni Niemci i Magjari. Nisu onda vršile mašine, nego se vršilo konjima i na ruke radine naše čeljadi. A trajala bi vrševina, osobito kod većih zadruga, po tri i četiri nedjelje, pače kod Kopljara, Krnićevih i Domazetovih po poldrug i po dva mjeseca. A kada bi jih ljetne i jesenske kiše smele, onda se je vršilo za vedrih a smrznutih dana mjeseca prosinca, a godine 1872. pače o pokladama u veljači, kada se je s guvna odgrtao snijeg, da se zemlja smrzne, pa da onda konji za smrzavice snoplje izgaze. — K tomu su mimo poljskoga dolazili i mnogi drugi poslovi, kao trešenje i kupljenje šljiva, a šljivika mnogo bilo; plievljenje, čupanje i kvašenje lana te priredjivanje kudelje, jer se tada tkalo domaće platno (bez), koje je bilo i zdravije i trajnije od današnjeg pamučnog (židovskog), a koje je bilo, što je najglavnije — narodno, naše. Pa gdje su onda još toliki drugi i kućevni i poljski i obiteljski poslovi? — Spomenuti ću još, da se dok su ženske zimi prele i tkale po sobama, da su muški svi — u koliko nisu bili zabavljeni marvom — sjekli po šumama, ma i u drugom spahiluku, drva za ljeto i buduću zimu, da bi izrađivali gradju za sgrade i tesala šindra za krovove; da su si priređivali kolje i vrljike, s kojima će na proljeće ogradjivati tolike svoje bašče, šljivike, djetelišta, livade i njive s krajeva polja, jer je to sve moralo biti zaštićeno od onih hiljada marve, kojom su Vučani tada obilovali. Tako su u težkom radu, uz veliku brigu i marljivost, uz razboritu štednju, stari Vučani provodili dane svoga života i pripravljali zlatne darove potomstvu svome.

Lijenosti stari sviet Vuke nije poznavao. Ona je novija pogreška, tek od godinā 1870-tih. Isto tako nisu stari Vučani poznavali ni raztrošnosti. U birtiju bi se zalazilo tek u nedelje po podne, i to muški od 25—40 godina; u poslene pak dane po koji starac, ne da pije, nego da si kŭpi fertalj funte duvana, jer na Vuki tada nije bilo dućana. Sa doseljivanjem tudjinaca g. 1876. osobito od godine 1880-e stade i mladež obojega po nedeljama i svetcima tražiti zabave u birtiji, dok je prije pošteno kolo svoje pred očima roditelja igrala na ledini kraj crkve, ili pjevala sokaikom na očigled svega svieta. Isto od godine 1880. još više od g. 1882. poče *kartanje* i pijančevanje u birtiji po cijele *poslene* Božije dane, ali od onda stade nestajati oranja na volovima, stade nestajati krmača i konja kod kuće, počese nicati dugovi uknjiženi, dugovi u birtijama, u dućanima, u štedionicama, — rieč u jednu: ne stade obćeg blago-

stanja, a zemlje, guvna, livade, stadoše izmicati našem svietu izpod nogu, pak prelaziti u tuđinske ruke — Drago! gdje bi od samog stida htio stari Vučanin u posleni dan sjesti pa jesti i piti u svojoj domaćoj birtiji, kada se je toga stidio činiti u Osieku ili Đakovu odvezavši tamo ili žito na meljavu ili otjeravši marvu na prodaju.?!

Uza takovu novu ličnost i raztrošnost, pače nemar i divljaštvo za svoju vlastitu krv (obitelj) te svoj djedovinski prag, posve je naravno, da je morala zamijeniti zlatne one godine crna nevolja, gotov glad i golotinja, tako da se reći može: da kada nebi danas bilo onih pustara oko sela Vuke, da bi najveći dio Hrvata Vučana umirao i gol i gladan. — Uza takovu ličnost i razsipnost nadošle su još diobe, koje su nam zadale prvi i najveći udarac; nadošlo je sa nagodbom povećanje raznih poreza; nadošlo komadanje občina tako, da se danas plaća kadšto već i sto na stotinu obč. nameta, dočim ga se je još godine 1869. plaćalo 4—5%, a do godine 1880. nigdar više od 10%; nadošla regulacija Vuke, nadošla željeznica, nadošla komasacija, — otvaraju se razne štedionice da gutaju gotovi novac, — pak je sve to tražilo novih žrtava, novih troškova, koji su donapokon posvema zakopali onu zlatnu dobu. Ali je nebi bili posvema zakopali, da je bilo — kako rekoh — u mladih Vučana više marljivosti, radinosti, štedljivosti triznosti i razboritosti; pa ako je ta zlatna doba danas i zakopana, može ona i opet, a i hoće uskrsnuti, ako mladji i mladi naraštaj prione opet uz vrline starih Vučana. Neka prvo i prvo i novo to pokolenje prione svom dušom i svim srcem svojim uz Boga i uz svetu vjeru Njegovu; neka prema tome ne zaboravi na molitvu i na polazak crkve, jer vrijeme probavljeno u crkvi i molitvi nije izgubljeno, nije utaman učinjeno, nego naprotiv — hrani najbolje dušu a donosi stostruki blagoslov u svakome poštenom poduzeću. — Neka se taj novi naraštaj kano *samoga pakla* okani birtija, odrekne pića i kantanja, jer odande mu ne samo prijete, nego i dolazi svako zlo i svaka nesreća, tako da se uništava pamet i zdravlje, tamo prodaje sreća djece i obitelji. Radije neka si nabavi čestitu knjigu i čita valjane novine, pak bistri um i krijepi volju za svako dobro. Neka opet prione svim silama svojim uz rad i posao, pa neka štedi i sto puta štedi, — neka muiopet bude najtoplije i najvoljnije u vlastitoj obitelji, pak će si tako sám stvarati svoju vlastitu štedionicu, u koju će ulagati najbolju glavnice, a to je čestiti odgoj i svaka vrлина njegove djece, iz koje će glavnice morati niknuti

najveće kamate, pak će uskrsnuti novo blagostanje obitelji pojedine, a s njima i blagostanje sela cijeloga.

Biti će onda novaca, jer će se zaslužiti i zaštediti, a za novac će se dati kupiti: i zemlja, i marva. Starih svojih zemalja doduše u cijelosti možda neće više moći dobiti, jer jih drže radine ruke, ali onih od pustaraša, da. K tomu eno: Rastovac, Jabukovac i Morsunj smiju se na nje, čekaju na nje, jer nisu više vlastelinsko, ni zadružno dobro, niti će se jutra i slogovi, nego gotov novac dijeliti med baštinike, a tij je mnogo.

Na posao dakle mladi Vučani! Uz Boga i molitvu, uz poštenje i neumorni rad svoj, zavolite obitelji svoje, zavolite i hrvatsku domovinu svoju, koje ste vi samo mala čest, pa ako vi častni i sretni budete, biti će i domovina sretna i častna. Bez njene sreće, ne može biti sreće ni vama!

Ovo je napisao jur ostarjeli brat, sin Vuke vaše, pak dajte, kriepite se uz dobru učitelja vaših na odlomcima poviesti sela vašega često i često puta! Uz ostalu nauku škole vaše, neka vam i ona bude novim vrelom i poticalom. Da budete čestiti i napredni, pak da obnovite uspomenu junačkih vitezova sv. Ivana, da ponovite vrijednost i marljivost jur upokojenih djedova i pradjedova vaših, i da tako s Vama i po Vama bude i Vuka naša opet čuvena i poštovana u narodu našem.

U Đakovu, dne 30. travnja 1914-e

Milko Cepelić
apoštolski protonotar, prelat papinski
i kanonik — pojac stolne crkve
Djakovačke

BILJEŠKE PRIREĐIVAČA

- str. 223 — Blezna nije današnje selo Breznica nego posjed bobsanske biskupije koji je ležao između Tomice i Garčina. Toponim se sačuvao, kako svjedoči Bösendorfer (»Crtice iz slavonske povijesti«, str. 284), u nazivu potoka Brezna blizu Ježevika. Breznica se prvi put spominje 1422. kao posjed gospodara Levanjske Varoši.
- str. 229 — Prema Petru Skoku (»Etimološki rječnik«, I, str. 430) hidronim Vuka podrijetlom je iz latinskoga *Ulcaios*, ovaj pak od grčkoga. Hidronim je ženskog roda kao i većina hidronima koji su u latinskom jeziku muškog roda (npr. Drava < Dravus).
- str. 231 — Godine 1526, nakon mohačke bitke u kojoj je poginuo i đakovački biskup, sultan Sulejman je ratovao sjevernije od Đakova. Đakovo su Turci osvojili krajem kolovoza ili početkom rujna 1536. I Smičiklas potvrđuje da su Turci najviše opustošili Đakovštinu: »Kršćanskih sela opuštjelo najviše u Đakovštini. Sela pustih broji se osamdeset i šest, a puste zemlje samih oranica do sedamnaest hiljada jutara. (...) Iza Đakovštine imadu najviše zapuštjelih kršćanskih sela Osijek i Valpovština...« (Dvjestagodišnjica oslobodjenja Slavonije, I, str. 7).
- str. 232 — Prema izvještaju carskog provizora Emerika Szadeckog iz 1702. u Đakovu je bilo naseljeno 95 kuća. Od nekadašnjega turskog grada sa 700 turskih i 42 kršćanske kuće sada je Đakovo palo na samo kojih 600 stanovnika.

str. 237 — I ovo Cepelićevo etimološko tumačenje, naime da dripa proistječe od tal. »de ripa«, nije točno. Dripa je postverbal (riječ izvedena iz glagola) koja se sastoji od osnove drip- i starog sufiksa -pa. Drip je prijevojni stupanj (gl. drpati od drijeti stsl. dreti *prasl. derti). Od iste je osnove i uvredljiva riječ dripac (P. Skok, Etimološki rječnik, I, 436 i 444—5).

str. 263 — Đakovština je birala 3 narodna zastupnika; jednoga grad Đakovo a dva sela đakovačkog upravnog kotara. Od toga je sjedište prvome bilo u Đakovu a drugome u Vuki. Ovome izbornom kotaru pripadahu: Vuka, Beketinci, Punitovci, Široko Polje, Tomašanci, Gorjani, Ivanovci, Viškovci, Koritna i Mrzović (đak. upravni kotar), Bizovac, Martinci, Josipovac Satnica i Petrijevcu (valpovački upr. kotar), Harastin, Laslovo, Koprivna, Dopsin, Ladislavci, Jovanovac, Kravice i njemačka i mađarska Retfala osječki upr. kotar). Do te je podjele došlo 1881. U Vuki su se tada kandidirali gorjanski župnik Božo Topalović, kao obzoraš, i mađaron Mirko Hrvat. Hrvat je izabran sa 133 prema Topalovićevih 111 glasova. Godine 1884, bili su to prvi izbori za banovanje zloglasnoga Khuena Hedervarija, izabran je mađaron Stjepan Barlović. Za dvadeset godina Khuenove strahovlade u Vuki su birani mađaronski zastupnici.

Milko Cepelić kandidirao se u Vuki prvi put 1897. na programu »udružene opozicije«. Protukandidat bijaše mađaron Barlović. Od 1149 upisanih izbornika glasalo je 969, za Barlovića 536, za Cepelića 404 dok je vlastelin Mihalović, kandidat izvan stranaka, dobio 19 glasova. Na izborima 1901. Cepelić je dobio tek 157 glasova. Razlozi ne leže samo u »gospodskoj osveti« nego još više u Khuenovim izbornim makinacijama.